

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Justynos Kučynskos,

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Kaltinamasis aktas ir jo reikšmė baudžiamajame procese

Indictment and its Significance in Criminal Procedure

Vadovas: lekt. Vidas Kilinskas

Recenzentas: partnerystės doc. Gintaras Jasaitis

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką. Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu (toliau – BPK) 219 straipsniu bus atskleistas kaltinamojo akto turinys bei jam keliami reikalavimai. Taip pat darbe bus nagrinėjamas ikiteisminio tyrimo užbaigimas kaltinamojo akto surašymu, jo reikšmingumas nagrinėjant baudžiamąsias bylas, paminėtas prokuroro pareiškimas užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka bei pareiškimas užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu.

Pagrindiniai žodžiai: kaltinamasis aktas, baudžiamasis procesas, prokuroras, kaltinamojo akto gražinimas prokurorui, kaltinamojo akto keitimo ypatumai.

This work analyzes the document adopted by the prosecutor, which concludes the pre-trial investigation, describes the criminal offense, indicates the data on which the accusation is based, and the criminal law providing for that offense. Pursuant to Article 219 of the Criminal Procedure Code, the content of the indictment and the requirements imposed on it will be disclosed. The paper will also examine the completion of the pre-trial investigation by drawing up an indictment, its significance in criminal proceedings, the prosecutor's statement to close the case under an expedited procedure and the statement to terminate the proceedings by a court criminal order.

Key words: indictment, criminal proceedings, prosecutor, return of the indictment to the prosecutor, peculiarities of changing the indictment.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. KALTINAMOJO AKTO TEORINIS PAGRINDIMAS.....	8
1.1. Kaltinimo sąvoka ir esmė	8
1.2. Kaltinamojo akto turinys ir jam keliami reikalavimai	14
1.3. Ikitiesminio tyrimo užbaigimas kaltinamojo akto surašymu ir jo perdavimas teismui.....	25
2. KALTINAMOJO AKTO REIKŠMĖ BAUDŽIAMAJE PROCESSE.....	33
2.1. Baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribos	33
2.2. Pagrindas grąžinti kaltinamąjį aktą prokurorui	37
2.3. Kaltinimo keitimo ypatumai nagrinėjant bylą teisme	43
IŠVADOS	53
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	55
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61
PRIEDAI.....	62

IVADAS

Nuo seniausių laikų žmogaus elgesys, darantis žalą visuotinai pripažintoms svarbiausioms vertybėms vadinamas nusikalstamu elgesiu, susilaukiančiu atitinkamo įvertinimo – bausmės. Kaltinimo institutas yra vienas svarbiausių baudžiamajame procese. Baudžiamojo proceso pradėjimas, nutraukimas ar užbaigimas kitokiu būdu įforminami teismo ar teisėsaugos pareigūnų – prokuroro, policijos ar kitų ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų priimamu sprendimu. Kaltinamasis aktas yra svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos dokumentas, kuriuo baigiasi bylos perdavimas į teismą įprastine tvarka.

Kaltinimą galima suprasti dviem būdais, procesine prasme – tai įstatymų reglamentuota kompetentingų valstybės pareigūnų ar asmenų procesinė veikla, nustatant kaltininką dėl padarytos nusikalstamos veikos, renkant jo kaltę pagrindžiančius ikiteisminio tyrimo duomenis bei įrodymus siekiant viešo kaltininko nuteisimo (Petrova, 2004, p. 27-29). Materialine prasme – tai baudžiamojoje byloje nustatytų ikiteisminio tyrimo duomenų ir įrodymų visuma, sudaranti konkrečios nusikalstamos veikos sudėtį ir inkriminuota kaltininkui atitinkamu proceso aktu (Fatkulina, 1971, p. 11-13). Būtent kaltinimo pareiškimo asmeniui institutas užtikrina abiejų minėtų baudžiamojo proceso tikslų pasiekimą, nes kaltinimas savyje apima teisinį nusikalstamos veikos įvertinimą, arba kitaip sakant, nusikaltimo kvalifikavimą.

Pagrindinis elementas, kuri reikia įvertinti baudžiamosios teisės požiūriu, ar yra padaryta nusikalstama veika. Nusikalstamos veikos kvalifikacija – tai reiškinys, būdingas teisinėms sistemoms, kuriose žalingi žmonių poelgiai oficialų teisinį įvertinimą įgauna kompetentingiems subjektams taikant formalius materialiuosius ir procesinius teisinius standartus. Taigi, tai yra specifinis darbas, paprastai siejamas su baudžiamąja justicija, su profesine teisininkų veikla ir jos teisiniu reglamentavimu (Bieliūnas, 2017, p. 9). Nusikalstamų veikų kvalifikavimas gali būti suprastas, kaip materialinės baudžiamosios teisės normų taikymas ir kaip procesinė kompetentingų subjektų veikla. Teisinga kvalifikacija turi ypatingai svarbią reikšmę realizuojant teisingumo, teisėtumo bei asmeninės atsakomybės už padarytą veiką principus. Tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu surenkama pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad teisme turėtų būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis prokuroras surašo kaltinamąjį aktą, t.y. prokuroras suformuluoja kaltinimą, pagal kurį vyks baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme.

Kaltinamajame akte ir teisėjo nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiamaajame posėdyje nustatomas konkrečios kaltinimo ribos, kurios nurodo bylos nagrinėjimo teisme ribas.

Šiame darbe bus nagrinėjamas ikiteisminio tyrimo baigimas kaltinamojo akto surašymu, jo reikšmingumas nagrinėjant baudžiamąsias bylas, paminėtas prokuroro pareiškimas užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka bei pareiškimas užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu. Prokuroras, pagrįstai įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę padarius nusikalstamą veiką, surašo kaltinamąjį aktą, kaip dokumentą, pagal kurį bus pradėtas teisminis bylos nagrinėjimas – kita baudžiamąjo proceso stadija.

Temos aktualumas. Kaltinamasis aktas yra vienas svarbiausių dokumentų baudžiamąjoje byloje. Nuo jo surašymo priklausys sklandus bylos nagrinėjimas teisme. Prokuroras galės tinkamai palaikyti kaltinimą, o kaltinamasis ir jo gynėjas tinkamai gintis. Netinkamai surašytas kaltinamasis aktas, suformuluotas neaiškus ar abstraktus kaltinimas užkerta galimybę tinkamai pasiruošti gynybai ir gintis nuo pareikšto kaltinimo. Dėl to užsitęsia bylos nagrinėjimo terminai, tokiu būdu pažeidžiamos kaltinamojo ir nukentėjusiojo teisės į greitą procesą. Kaltinamojo akto turinyje turi atspindėti surinkti byloje duomenys, kurie numatyti BPK 219 straipsnyje. Teisinės literatūros, mokslinių darbų, publikacijų specializuotuose periodiniuose leidiniuose, skirtų kaltinamojo akto analizei, stoka byloja apie tai, kad iki šiol nebuvo atlikta pakankamai tyrimų šiuo klausimu ir ši tema nėra išsamiai ir plačiai išnagrinėta.

Darbo tikslas. Kiek įmanoma detaliau aptarti kaltinamojo akto reikšmę baudžiamajame procese, išnagrinėti prokuroro įgaliojimus ikiteisminiame tyrime surašant kaltinamąjį aktą, jo gražinimą prokurorui ir kaltinimo keitimo galimybes nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme.

Darbo uždaviniai. Norint pasiekti aukščiau nurodytą darbo tikslą, yra keliami šie uždaviniai:

1. Išnagrinėti kaltinimo sampratą baudžiamajame procese;
2. Nustatyti kaltinamajam aktui keliamus privalomus reikalavimus ir jo turinį;
3. Išanalizuoti kaltinamojo akto reikšmingumą nagrinėjant baudžiamąsias bylas;

4. Išanalizuoti praktinius pavyzdžius, identifikuojančius kaltinamojo akto reikšmingumą teismų praktikoje.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektą apibūdina darbo tema – kaltinamasis aktas ir jo reikšmė baudžiamajame procese. Darbe analizuojamas prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką.

Tyrimo metodai. Siekiant atskleisti kaltinamojo akto sampratą, kaltinimo keitimo ypatumus bei probleminius aspektus buvo panaudotas sisteminis analizės metodas. Lyginamuoju metodu siekta palyginti skirtingų autorių nuomones, naudotą mokslinę literatūrą bei norminius aktus. Duomenų analizės metodu buvo renkama ir analizuojama Lietuvos teismų praktika, susijusi su kaltinamojo akto aspektais, tiesiogiai susijusiais su nagrinėjama tema. Apibendrinimo metodo pagalba buvo pateikiamos išvados.

Svarbiausi šaltiniai darbo tikslui pasiekti. Darbe remiamasi nacionalinės teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) suformuluota doktrina bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija. Remiamasi Generalinio prokuroro rekomendacijos dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui. Taip pat buvo naudojami įvairių autorių tokių, kaip G. Godos, J. Prapiesčio, D. Prapesčio, M. Girdausko, P. Ancelio, M. Gušauskienės ir kitų Lietuvos ir užsienio autorių moksliniais darbais, teisės aktais susijusiais su nagrinėjama tema. Be to, darbe analizuojamos Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros veiklos 2018-2020 metų ataskaitos.

Darbo originalumas. Nagrinėjama tema yra itin aktuali baudžiamajam procesui, tačiau teisinėje ir mokslinėje literatūroje yra pasigendama jos išsamesnio išanalizavimo. Baudžiamasis procesas visuomenėje yra tapęs neatsiejama kasdienybės dalis. Kaip žinoma, tam kad byla būtų perduota nagrinėjimui teisme reikia, jog būtų atliktas išsamus ikiteisminis tyrimas ir surašytas kaltinamasis aktas, kurio pagrindu byla pradedama nagrinėti teisme iš esmės. Kaltinamojo akto surašymas yra svarbus veiksnys siekiant teisme turėti sklandų ir sąžiningą procesą, nes šio dokumento surašymu yra apibrėžiamos teismo nagrinėjimo ribos ir yra pradedama įgyvendinti kaltinamojo teisė į gynybą. Kaltinamasis aktas yra svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos, kuri baigiasi bylos perdavimu į teismą įprastine tvarka, dokumentas. Būtent kaltinamasis aktas fiksuoja ikiteisminio tyrimo rezultatus bei lemia bylos nagrinėjimą teisme. Taigi, svarbu

išanalizuoti, kokia yra kaltinamojo akto reikšmė baudžiamajame procese bei išnagrinėti šiam dokumentui keliamus privalomus reikalavimus ir aptarti ką privalomą pateikti šio dokumento turinyje. Remiantis Lietuvos bei užsienio teisės aktais, teismų praktiką šiame darbe analizuojama, kaip kaltinamasis aktas figūruoja visos bylos teisme nagrinėjimo metu, kuriuo pagrindu byloje yra nustatomos kaltinimo ribos bei užtvirtinamos proceso šalių teisės.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš įžangos, dviejų struktūrinių dalių, darbo pabaigoje pateikiamos išvados, naudotų šaltinių sąrašas ir darbo santraukos lietuvių bei anglų kalbomis. Pirmame darbo skyriuje nagrinėjamas kaltinamojo akto turinys ir jam keliami reikalavimai, aptariamas ikiteisminio tyrimo užbaigimas kaltinamojo akto surašymu ir jo perdavimas teismui. Antrame – skiriamas dėmesys kaltinamojo akto reikšmei baudžiamajame procese, pagrindui grąžinti kaltinamąjį aktą prokurorui ir kaltinimo pakeitimui nagrinėjant bylą teisme. Darbe taip pat analizuojama teismų praktika, susijusi su nagrinėjama tema.

1. KALTINAMOJO AKTO TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Kaltinimo sąvoka ir esmė

Kaltinimas, kaip savarankiškas baudžiamojo proceso institutas, lemia nagrinėjamos bylos teisme kryptį ir ribas. Siekiant teoriškai pagrįsti kaltinamąjį aktą yra svarbu apibrėžti ką reiškia kaltinimas baudžiamajame procese. Šiuo metu BPK kaltinimo sąvoka nėra pateikta, tačiau BPK 42 straipsnyje yra nurodyta, kad „valstybinis kaltinimas yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra kaltas“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Kaltinimą galima suprasti dviem būdais, procesine prasme – tai įstatymų reglamentuota kompetentingų valstybės pareigūnų ar asmenų procesinė veikla, nustatant kaltininką dėl padarytos nusikalstamos veikos, renkant jo kaltę pagrindžiančius ikiteisminio tyrimo duomenis bei įrodymus siekiant viešo kaltininko nuteisimo. Tuo tarpu materialine prasme – tai baudžiamojoje byloje nustatytų ikiteisminio tyrimo duomenų ir įrodymų visuma, sudaranti konkrečios nusikalstamos veikos sudėtį ir inkriminuota kaltininkui atitinkamu proceso aktu.

Kaltinimo institutas yra vienas iš centrinių baudžiamajame procese. Anot Irminos Matūzaitės nurodoma, kad „kaltinimas procesine prasme suprantamas kaip įstatymuose numatyta procesinė kompetentingų organų ir asmenų veikla, kurioje išaiškinami kaltinamojo nusikalstamos veikos aplinkybės kaip jo baudžiamosios atsakomybės pagrindą tam, kad būtų pasiektas viešas nusikaltėlio nuteisimas“. Anot autorės „materialiaja prasme kaltinimas yra surinktų faktinių įrodymų visuma ir teisinės nusikalstamos veikos kvalifikacijos procesinė išraiška dėl konkrečios nusikalstamos veikos kaltinamojo asmens atžvilgiu“ (Matūzaitė, 2009, p.6).

Tačiau, kaip teigia Marina Gušauskienė, „kaltinimo“ samprata turi būti suvokiama plačiau: ji apima ne tik formalų aiškinimą, bet ir procedūrinius reikalavimus, pavyzdžiui, informavimą asmens, prieš kurį atliekami valstybės institucijų (pareigūnų) veiksmai; galimybės pasiruošti gynybai suteikimą ir pan. Kitaip tariant, „kaltinimas“ pradeda egzistuoti jau nuo to momento, kai konkrečios valstybės institucijos, remdamosi įtarimo pagrindu iškeltomis prielaidomis dėl galimo asmens kaltumo, atlieka konkrečius veiksmus jo atžvilgiu (Gušauskienė, 2007, p.35).

Kaip žinoma rengimasis valstybinio kaltinimo palaikymui vyksta ikiteisminio tyrimo stadijoje. Nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę ir rezultatus lemia būtent šioje stadijoje atlikti proceso veiksmai. Tai yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad

nusikalstamos veikos padarymo yra kaltinamas tam tikras asmuo. Kaip žinoma, nusikalstamas veikas padariusį asmenį kaltinimo pareigą turi valstybė, kurią paveda vykdyti prokurorui. Kaltinimo esmę sudaro prokuroro siekimas įrodyti, kad kaltinamasis yra kaltas dėl padarytos nusikalstamos veikos (Baudžiamasis persekiojimas, 2020).

Vienas iš pagrindinių kaltinimo tikslų yra siekti atskleisti nusikalstamą veiką bei ją padariusius asmenis, surinkus pakankamai duomenų, kurie patvirtintų, kad būtent šis asmuo įvykdė nusikalstamą veiką, ir tokiu būdu byloje būtų priimtas teisėtas, ir pagrįstas sprendimas. Kaip teigia Petras Ancelis „kaltinimas yra būtinas teismo nagrinėjimo metu elementas, kad būtų palaikomas kaltinimas turi būti užtikrinamas efektyvus baudžiamojo persekiojimo vykdymas ikiteisminio tyrimo metu, kurio vienas iš pagrindinių tikslų yra siekti atskleisti nusikalstamą veiką bei ją padariusius asmenis, surinkus pakankamai duomenų, kurie patvirtintų, kad būtent šis asmuo ir įvykdė nusikalstamą veiką, ir tokiu būdu byloje būtų priimtas teisėtas, ir pagrįstas sprendimas“. Pasak autoriaus baudžiamasis persekiojimas turi būti susietas su teisės normos, numatančios baudžiamąją atsakomybę pažeidimu, ir todėl persekiojimo sąvoka privalo apimti tiek draudžiamas baudžiamąsias veikas, tiek jų atskleidimą, ištyrimą ir teismo bylos nagrinėjimo bei bausmės įgyvendinimo mechanizmą“ (Ancelis, 2012, p. 13). Baudžiamasis persekiojimas vykdomas tik ikiteisminio tyrimo stadijoje, siekiant greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamą veiką padariusius asmenis bei nustatyti nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, renkant duomenis susijusius su nusikalstamos veikos padarymu, kurių pagrindu ir bus palaikomas kaltinimas teisme.

Kaip nurodoma teisinėje literatūroje, kaltės sampratos baudžiamasis įstatymas tiesiogiai nepateikia. Tačiau Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad asmuo pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Taigi pagal BK atsakyti gali tik sąmoningas, pakaltinamas asmuo, kaltai sukėlęs BK numatytus pagrindus. Tokia nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 31 straipsnyje, iš kuriuos kyla kaltės principas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 2012). Autoriaus nuomone, „kaltė – tai valstybės smerkiamas ir baudžiamas vientisas kaltininko psichinis santykis su daromu nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu. Kartu kaltė yra ir socialinis reiškiny, nes atskleidžia kaltininko požiūrį į konstitucines žmogaus, visuomenės, valstybės gėrius, saugomus baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis“ (Prapiestis, Prapiestis, 2016).

Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, jog sąvoka „baudžiamasis kaltinimas“ Europos Žmogaus Teisių Konvencija (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalies prasme turi būti aiškinamas autonomiškai. Remiantis EŽTK praktika, nustatant ar egzistuoja „baudžiamasis kaltinimas“, reikia atsižvelgti į šiuos kriterijus:

- Pažeidimo teisinį kvalifikavimą vidaus teisinėje sistemoje;
- Pažeidimo pobūdį;
- Galimą sankcijos pobūdį ir griežtumą.

Šiuo atžvilgiu neginčytina, jog ši neapibrėžta teisinė sąvoka, be materialaus, turi ir procesinį komponentą, nes šios pagrindinės teisės apsaugos sritis apima visą baudžiamąjį procesą, įskaitant apeliacinį procesą ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą. Valstybėse priklausančiuose kontinentinės teisės šeimai, prokuratūra prisiima visą atsakomybę už baudžiamąjo proceso vykdymą ir atitinkamai disponuoja išimtinė teise pareikšti kaltinimą. Ji įpareigota pradėti ikiteisminį tyrimą ir pareikšti kaltinimus dėl atitinkamos veikos teisme. Šias funkcijas ji vykdo arba savo iniciatyva (tikslingumo principas), arba pagal įstatymą (teisėtumo principas) (Europos teisės į teisingumą vadovas, 2016, p. 27).

Asmens teisė žinoti kuo yra kaltinamas, sudėtiniai aspektai yra išdėstyti kaltinamajame akte, kuriame išdėstytos veikos faktinės aplinkybės bei tokios veikos kvalifikavimas. Įteikus asmeniui kaltinamąjį aktą, šis asmuo galutinai sužino, kuo yra kaltinamas, kokiais duomenimis kaltinimas bus grindžiamas teisme. Taigi asmuo kuriam yra pareikšti kaltinimai, susipažinęs su kaltinamojo akto turiniu gali tinkamai pasiruošti gynybai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje teisės į gynybą principas yra aiškinamas „asmens teisė į gynybą suponuoja tai, kad jam įstatymu turi būti užtikrinta pakankamai procesinių priemonių gintis nuo pareikšto kaltinimo bei galimybė jomis pasinaudoti. Teisė į gynybą yra viena iš teisingo bylos išnagrinėjimo sąlygų. Garantuojant asmens teisę į gynybą sudaromos prielaidos kiekviena, kuris padarė nusikaltimą, teisingai nubausti ir užtikrinti, kad nekaltas asmuo nebus patrauktas baudžiamajon atsakomybėn ir nuteistas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas baudžiamajame byloje).

Apie asmens teisę žinoti kuo esi kaltinamas yra įtvirtinta ir EŽTK. Kaip nurodoma EŽTK 6 str. 3 dalies a punkte: „kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi teisę, kad jam kuo skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamą jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą“ (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 2000). Turi būti skiriamas pakankamas dėmesys į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimo pagrindą. Informacija kuo esi kaltinamas turi būti konkreti ir aiški.

Kaltinamasis turi teisę žinoti, ne tik faktinį veikos pagrindą, bet ir juridinį, taip užkertant kelią galimiems pažeidimams kuo efektyviau pasiruošti gynybai teisme. Remiantis tuo kas išdėstyta netiesiogiai galima teigti, kad kaltinimas prasideda jau ikiteisminio tyrimo stadijoje, įteikiant įtariamajam pranešimą apie įtarimą. Tokiu būdu įtariamasis yra informuojamas, kuo jis yra įtariamas, kokias turi teises bei kokios sankcijos jam gresia. Taigi, tam kad surašyti kaltinamąjį aktą ir kartu su bylos medžiaga perduoti jį teismui reikalingas pagrįstas ir pakankamas įtarimas, t.y. prokuroras turi būti įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, kuriais remdamasis teismas, prokuroro manymu, gali priimti apkaltinamąjį nuosprendį remiantis BPK 2018 straipsnio 2 dalimi (Goda, 2005, p. 228).

BPK 22 straipsnyje nurodoma, kad kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio yra prokuroro priimtas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla pagreitinto proceso tvarka.

Pirma, jeigu prokuroras ikiteisminio tyrimo metu nusprendžia kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir kaltinamasis tam neprieštarauja, kaltinamasis aktas nerašomas. Remiantis BPK 418 straipsnio 3 dalimi, prokuroras surašo pareiškimą, kurį kartu su ikiteisminio tyrimo metu surinkta medžiaga išsiunčia teismui pagal teisingumą. Prokuroro sprendimas užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu gali būti priimamas dėl tų nusikalstamų veikų, už kurių padarymą konkrečios baudžiamojo kodekso normos sankcijoje numatyta galimybė paskirti švelnesnę nei laisvės atėmimo bausmę ir tik tuo atveju, jei kaltinamasis prisipažįsta įvykdęs nusikalstamą veiką ir atlygina ar pašalina (arba susitaria dėl atlyginimo ar pašalinimo) padarytą žalą. (Bučiūnas, Gruodytė, Šalčius, 2017, p. 486). Baudžiamasis procesas negali būti užbaigiamas baudžiamuoju įsakymu, jei konkrečios baudžiamojo kodekso normos sankcijoje kaip bausmė numatyta tik terminuotas laisvės atėmimas arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Apie proceso užbaigimą baudžiamuoju įsakymu informuojamas nukentėjęsysis, kuris šį prokuroro sprendimą gali skųsti ikiteisminio tyrimo teisėjui. Kaltinamojo pritarimas ar nepritarimas dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu nereikalingas, bet siekiant proceso efektyvumo ir ekonomiškumo paprastai siekiama jį gauti. Dėl šios priežasties baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas gali būti vadinamas tam tikra prokuroro ir kaltinamojo susitarimo dėl greitesnio proceso pabaigimo ir priimtinos bausmės paskyrimo forma. (Prieigą per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/baudziamasis-isakymas/>) [interaktyvus; žiūrėta 2021-03-14].

Antra, byla gali būti nagrinėjama apylinkės teisme pagreitinto proceso tvarka. Tai yra vienas iš ikiteisminio tyrimo užbaigimo būdų, kai prokuroras kreipiasi į teismą su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Pagreitintą procesą reglamentuoja BPK 426-432 straipsniai. BPK 426 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka“. Prokuroras šio straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju kaltinamojo akto nesurašo, tačiau su pareiškimu teismui pateikia ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą, jeigu buvo atliekami proceso veiksmai. Teismo veiksmai, kai gaunamas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka yra numatyti BPK 428 straipsnyje. Kai teisme gaunamas prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, tuoj pat rengiamas teismo posėdis arba paskiriama kita teismo posėdžio data ir laikas ir apie tai pranešama prokurorui. Pirmasis teismo posėdis, jei jis nerengiamas tą pačią dieną, turi būti surengtas ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka gavimo teisme dienos. Prokuroro kreipimuisi su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, numatytos tam tikros sąlygos: nusikalstamos veikos aplinkybės turi būti aiškios, baudžiamoji byla turi būti teisinga apylinkės teismui, į apylinkės teismą turi būti kreiptasi ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Pagreitintas procesas išsiskiria tuo, kad taikant šią proceso formą, yra galimybė pasiekti reikiamų rezultatų per kuo trumpesnį laiką.

Remiantis BPK 42 straipsniu, valstybinis kaltinimas yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra kaltas. Prokuroras organizuoja, kontroliuoja ikiteisminį tyrimą, šiam pasibaigus surašo kaltinamąjį aktą ir bylą pasiekus teismą palaiko valstybinį kaltinimą teisme. Tačiau prokuroras negali priimti galutinio procesinio sprendimo ir pripažinti asmenį kaltu padarius nusikalstamą veiką ir nuteisti asmenį Lietuvos Respublikos vardu. Prokuroras baudžiamąjį persekiojimą užbaigia kaltinamojo akto surašymu. BPK 23 straipsnyje nurodoma: „Kaltinamasis aktas yra prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Tik teismo nagrinėjimo metu,

surinkti duomenys ikiteisminio tyrimo metu gali būti pripažinti įrodymais ir tik išimtinai teismas, remdamasis ištirtais įrodymais bei savo vidiniu įsitikinimu, gali pripažinti asmenį kaltu įvykdžius įstatymo uždraustą veiką ir priimti galutinį procesinį sprendimą.

Panašiai kaip ir Lietuvoje, Lenkijos baudžiamoji teisė skirstoma į materialinę baudžiamąją teisę ir procesinę baudžiamąją teisę. Materialioji baudžiamoji teisė – tai visuma teisinių nuostatų, reglamentuojančių baudžiamosios atsakomybės klausimus. Jo interesų centre yra tokio sąvokos, kaip nusikaltimas, bausmė, kaltė, draudžiama veika. Materialiojoje baudžiamojoje teisėje yra draudžiamų veikų, sudarančių teisinę pasekmę, sąrašas bausmių, kurie gali būti taikomi pažeidus baudžiamąjį įstatymą. Pagrindinis materialiosios baudžiamosios teisės šaltinis yra 1997 m. birželio 6 d. BK bei 1999 m. rugsėjo 10 d. BK I antraštinė dalis. Procesinė baudžiamoji teisė – yra visuma teisės normų, kurios yra materialiosios baudžiamosios teisės įgyvendinimo forma. Pagrindinis baudžiamojo proceso tikslas yra nustatyti, ar buvo padaryta nusikalstama veika, tada nustatyti kaltininką ir patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn. Pagrindinis procesinės baudžiamosios teisės šaltinis yra 1997 m. birželio 6 d. Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – Lenkijos BPK). Baudžiamasis procesas atliekamas ikiteisminio tyrimo metu ir teismo nagrinėjimo metu (Prieigą per internetą: <http://www.codozasady.pl/przebieg-postepowania-karnego/>) [interaktyvus, žiūrėta 2021-03-12].

Lygiai taip pat kaip ir Lietuvoje, Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – Vokietijos BPK) kaltinimo sąvokos nenurodo. Vokietijos ikiteisminis tyrimas yra siejamas su įtarimų, kaip numato Vokietijos BPK §160 kai tik prokuratūra sužino apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, ji turi ištirti visas faktines aplinkybes, kad nuspręstų ar turi būti pateiktas valstybinis (viešasis) kaltinimas. Vokietijos BPK kalbama ne apie ikiteisminio tyrimo pradėjimą, o apie valstybinio (viešo) kaltinimo pradėjimą. Sutinkamai su Vokietijos BPK §157 kaltinamuoju tampa asmuo, kuriam pareikštas valstybinis (viešasis) kaltinimas, t.y. kai jam surašytas kaltinamasis aktas (Vokietijos BPK § 170). Kaip teigė Martin Finke, vien tik įtarimo pateikimas nereiškia, kad asmuo tampa kaltinamuoju (Metelkin, 2013, p.35).

Apibendrinant, galima teigti, kad kaltinimo institutas baudžiamajame procese užima svarbią vietą. Pažymėtina, kad BPK nepateikia kaltinimo sąvokos, tačiau kaltinamasis aktas, kaip kaltinimo materialioji išraiška, turi atitikti reikalavimus, nustatytus BPK 219 straipsnyje. Kaltinimą reikia vertinti tiek procesine, tiek materialine prasme, kadangi ikiteisminis tyrimas yra kaltinimo funkcijos dalis.

1.2. Kaltinamojo akto turinys ir jam keliami reikalavimai

Kaltinamasis aktas – tai procesinis dokumentas, kurio surašymu baigiamas ikiteisminis tyrimas. Jame aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, tą veiką kvalifikuojantis baudžiamasis įstatymas ir asmuo, kaltinamas padaręs tą veiką. Kaip nurodyta BPK 22 straipsnyje, kaltinamuoju yra laikomas asmuo, dėl kurio šio Kodekso nustatyta tvarka yra prokuroro priimtas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla pagreitinto proceso tvarka.

Remiantis BPK, ikiteisminio tyrimo metu surinkus pakankamai duomenų pagrindžiančių įtariamojo kaltumą dėl nusikalstamos veikos padarymo ir jei nėra supaprastintų proceso taikymui reikiamų sąlygų, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą ir bylą perduoda pirmosios instancijos teismui. BPK numatyta, kad kaltinamąjį aktą surašo prokuroras tai yra išimtinė šio pareigūno teisė ir pareiga. BPK 23 straipsnyje nurodoma, kad „kaltinamasis aktas yra prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką“. BPK 35 straipsnyje nurodyta, kad „prokuroras yra Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras ir jam pavaldūs prokurorai, taip pat Europos prokuratūros vardu Lietuvos Respublikoje veikiančios Europos deleguotasis prokuroras ir Europos prokuroras, dalyvaujantys baudžiamajame procese pagal savo kompetenciją“. Kaltinamojo akto surašymu ikiteisminis tyrimas yra užbaigiamas ir pereinama į kitą baudžiamojo proceso stadiją. Kaltinamajame akte yra išreiškiama atitinkama prokuroro pozicija, šis procesinis dokumentas nustato ikiteisminio tyrimo metu pasiektus rezultatus, jame yra nustatomos bylos nagrinėjimo teisme ribos. BPK 219 straipsnyje nustatyti reikalavimai kaltinamojo akto turiniui. Kaip numato šis straipsnis, kaltinamajame akte nurodoma:

- „1) teismo, kuriam teisinga byla, pavadinimas;
- 2) įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė, duomenys apie ankstesnę teistumą; prokuroro nuožiūra gali būti nurodyti ir kiti duomenys;
- 3) nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės; duomenys apie nukentėjusįjį (vardas,

pavardė, gimimo data); įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės;

4) duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas;

5) BK straipsnis (jo dalis ir punktas), numatantis atsakomybę už padarytą veiką;

6) įtariamojo gynėjo vardas ir pavardė, jei įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu turėjo gynėją;

7) įtariamojo pozicija, jeigu įtariamasis nesutinka su įtarimu;

8) prokuroro nuomonė dėl galimybės teisme atlikti šio kodekso 273 straipsnyje numatytą sutrumpintą įrodymų tyrimą“ (Priedas Nr. 6).

Kalbant apie bylos teisingumą, pažymėtina, kad jis priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio arba teisinių santykių, iš kurių kyla ginčas, pobūdžio. Teisingumas – tai įstatymo numatyti baudžiamosios bylos požymiai, pagal kuriuos nustatoma, koks pirmosios instancijos teismas privalo nagrinėti bylą. Taikant teisingumo principą nustatoma teismų sistemos grandis, kurioje byla gali būti nagrinėjama pirmąją, apeliacine (apeliacija) ir kasacine (kasacija) instancija, t. p. nustatoma teismų kompetencija spręsti kitus klausimus. Teritorinis teisingumas parodo, kuris tos pačios grandies teismas privalo nagrinėti bylą. Baudžiamąją bylą nagrinėja tas teismas, kurio veiklos teritorijoje padarytas nusikaltimas. Jei negalima nustatyti nusikalstamos veikos vietos (pvz., nusikaltimas padarytas važiuojančioje transporto priemonėje) arba ji padaryta užsienyje, byla teisinga teismui, kurio veiklos teritorijoje kaltinamasis nuolat gyvena. Jei kaltinamasis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos arba nusikalstamos veikos padarytos kelių teismų veiklos teritorijoje, byla sprendžiama teisme, kurio veiklos teritorijoje baigtas bylos ikiteisminis tyrimas.

Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pasisakyta, kad įtariamojo teisė žinoti, kuo jis įtariamasis (BPK 21 straipsnio 4 dalis), ir kaltinamojo teisė žinoti, kuo jis kaltinamas (BPK 22 straipsnio 3 dalis), užtikrinamos tinkamai įgyvendinus pranešimui apie įtarimą (BPK 187 straipsnis) ir kaltinamojo akto turiniui (BPK 219 straipsnis) keliamus reikalavimus.

Lietuvos apeliacinis teismas nutartyje Nr. 1N-61/2014 nurodė: „Kaltinamajame akte, be formalių turinio elementų (nurodytų BPK 219 straipsnio 1, 2, 6, 7 punktuose) svarbu aiškiai aprašyti veiką, kurios padarymu asmuo yra kaltinamas, taip pat tiksliai kvalifikuoti veiką, aiškiai nurodant, kokia BK norma numato baudžiamąją atsakomybę už inkriminuojamą veiką“. Surašius kaltinamąjį aktą, įtariamasis tampa kaltinamuoju, ir tik gavęs kaltinamąjį aktą galutinai sužino, kuo jis yra kaltinamas, kokie kaltinimai bus nagrinėjami teisme ir kokiais duomenimis kaltinimai yra grindžiami. Tai suteikia

galimybes kaltinamajam rengtis gynybai teismo proceso metu. Be to, kaltinamasis aktas nubrėžia bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribas (BPK 255 straipsnis). Teismas konstatavo, kad ikiteisminio tyrimo metu byloje surašytas kaltinamasis aktas iš esmės neatitinka BPK 219 straipsnio reikalavimų ir tai trukdo nagrinėti bylą teisme. Kaip jau minėta, nusikalstamų veikų aprašymas kaltinamajame akte apibrėžia bylos nagrinėjimo teisme ribas (BPK 255 straipsnis). Išnagrinėjęs bylą teisiamaajame posėdyje, teismas nuosprendyje pirmiausia turi konstatuoti, ar pakanka surinktų įrodymų ir ar jie leidžia tiksliai nustatyti visas įrodinėjimo dalyką sudarančias aplinkybes. Šiuo atveju dėl trūkumų surašant kaltinamąjį aktą, o būtent – aprašant kaltinamųjų padarytas nusikalstamas veikas, nėra aiškus pats įrodinėjimo šioje byloje dalykas, todėl tai trukdytų nagrinėti bylą teisiamaajame posėdyje. Šie esminiai kaltinamojo akto surašymo trūkumai suvaržo ir kaltinamojo teisę į gynybą, nes gavęs tokio kaltinamojo akto nuorašą kaltinamasis negali pasiruošti efektyviai gintis teisiamaajame posėdyje. Pagrindu perduoti bylą prokurorui gali būti tik esminiai kaltinamojo akto trūkumai, kurie trukdo nagrinėti bylą teisme, tačiau kaltinamasis aktas turi atitikti ir bendruosius reikalavimus, keliamus bet kuriam procesiniam dokumentui, t. y. jis turi būti surašytas ne tik suprantamai, bet ir be rašybos bei skyrybos klaidų. Kaltinamajame akte esančios rašybos ir skyrybos klaidos nelaikytinos esminiu kaltinamojo akto trūkumu, tačiau, perdavus bylą prokurorui, jos taip pat turėtų būti ištaisytos (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakyme Nr. I-136 “Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo”, kaltinamajame akte be BPK 219 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytų įtariamojo duomenų turi būti nurodoma: įtariamojo gyvenamoji vieta, pilietybė, tautybė, turimas išsilavinimas, duomenys apie kardomąją priemonę (jei suimtas, kur laikomas), apie neišnykusį ir nepanaikintą teistumą, taip pat duomenys apie išnykusį arba panaikintą teistumą, jeigu jie reikšmingi apibūdinant asmenį arba pagrindžiant įrodinėtinas bylos aplinkybes, administraciniai teisės pažeidimai, kiti įtariamojo asmens duomenys. Aprašius nusikalstamą veiką turi būti nurodytas ir BPK 219 straipsnio 1 dalies 5 punkte reikalaujamas BK straipsnis (jo dalis ir punktas), kuriame numatyta atsakomybė už padarytą veiką. Taip pat turi būti nurodomi duomenys apie nukentėjusįjį (šie duomenys gali būti nurodyti ir pačiame veikos aprašyme), įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės. Pateikiant BPK 219 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytus duomenis, kuriais grindžiamas kaltinimas, būtina nurodyti bylos tomus ir lapus, kuriuose tie duomenys užfiksuoti. Tokie duomenys galėtų būti: įtariamojo prisipažinimas,

nukentėjusiojo ir liudytojų parodymai, specialistų išvados ir ekspertizių aktų išvados, kiti duomenys, užfiksuoti proceso veiksmų protokoluose, dokumentai ir daiktai. Turi būti nurodoma tik proceso veiksmų protokoluose ar kituose dokumentuose užfiksuotų duomenų esmė. Jeigu įtariamasis nesutinka su jam pareikštu įtarimu, kaltinamajame akte būtina nurodyti įtariamojo poziciją. Kaltinamajame akte turi būti nurodyti ir kiti duomenys: apie pareikštus nušalinimus, civilinį ieškinį, taikomą laikiną nuosavybės teisių apribojimą ir jo terminus, laikiną nušalinimą nuo pareigų ar laikiną teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymą, proceso išlaidas, procesinių prievartos priemonių taikymo ir tyrimo veiksmų atlikimo protokolų priedus (laikmenų su informacija), daiktų ir dokumentų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, buvimo vieta. Vykdamas BPK 219 straipsnio 1 dalies 6 punkto reikalavimus, turi būti nurodomi ne tik įtariamojo gynėjo vardas ir pavardė, bet ir advokato kontoros adresas. Kaltinamojo akto surašymo metu prokuroras gali kreiptis dėl terminuotų kardomųjų priemonių ir kitų procesinių prievartos priemonių (laikino nuosavybės teisės apribojimo, laikino nušalinimo nuo pareigų ar laikino teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymo) terminų pratęsimo. Šie dokumentai pridedami prie ikiteisminio tyrimo medžiagos. Kai kaltinamasis pasislepia iki surašyto kaltinamojo akto jam įteikimo, prokuroras paveda tęsti ikiteisminį tyrimą, siekiant surasti pasislėpusį kaltinamąjį bei užtikrinti jo dalyvavimą procese. Proceso dalyviams apie tai pranešama Rekomendacijų 8 punkte numatyta tvarka. Suradus pasislėpusį kaltinamąjį, proceso dalyviams pranešama apie jų teisę susipažinti su ta ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuri gauta atlikus papildomus proceso veiksmus. Atlikus šiuos veiksmus, surašomas naujas kaltinamasis aktas, o ankstesnis kaltinamasis aktas netenka galios.

Jei kaltinamasis yra nepilnametis, teismui būtina perduoti medžiagą apie ištirtas BK 91 straipsnio 2 dalyje numatytas aplinkybes:

- nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas;
- nepilnamečio sveikatos būklę ir socialinę brandą (nepilnamečio charakteristika (gaunama iš mokyklos, seniūnijos ar pan.), duomenys apie išsilavinimą, t. y., kiek klasių baigė, ar mokosi, jei taip, kokie mokymosi rezultatai, lankomumas ir pan.);
- anksčiau taikytas poveikio priemonės ir jų veiksmingumą;
- nepilnamečio elgesį po nusikalstamos veikos padarymo.

Prokuroras teismui atskirai nuo ikiteisminio tyrimo medžiagos pateikia liudytojų, kurie turėtų būti apklausti teisiamejame posėdyje, adresų sąrašą ir proceso dalyvių asmens duomenis.

Pagal BPK 219 straipsnio 3 punktą kaltinamajame akte turi būti nurodomas nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės. Asmens teisė žinoti kuo yra kaltinamas, sudėtiniai aspektai yra išdėstyti kaltinamajame akte, kuriame išdėstytos veikos faktinės aplinkybės bei tokios veikos kvalifikavimas. Įteikus asmeniui kaltinamąjį aktą, šis asmuo galutinai sužino, kuo yra kaltinamas, kokiais duomenimis kaltinimas bus grindžiamas teisme. Taigi nuo kaltinamojo akto įteikimo kaltinamasis aiškiai žino kuo yra kaltinamas ir gali rengtis gynybai, toks procesinis dokumentas turi būti tinkamai ir išsamiai surašytas. Anot autorių kolektyvo dėl kaltinamojo akto „tai suteikia galimybes kaltinamajam rengtis gynybai teismo proceso metu- neturėdamas kaltinamojo akto nuorašo kaltinamasis neturėtų galimybės tinkamai naudotis konstitucine teise į gynybą“ (Goda, Kazlauskas, Kuonis, 2011, p. 346).

LAT išaiškinime 2016 m. balandžio 19 d. nutartyje, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111-677/2016 akcentuojama, kad iš nusikalstamos veikos aprašymo turi būti aiškios kaltininkui inkriminuojamos nusikalstamos veikos aplinkybės (tiek, kiek jos nustatytos ikiteisminio tyrimo duomenimis), iš kurių sprendžiama apie jos sudėtį sudarančių požymių buvimą ar nebuvimą. Nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių išdėstymą lemia BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje nurodyti veikos požymiai, todėl kaltinamajame akte turi būti nurodyti tie faktai (aplinkybės), kurie yra būtini tam, kad nekiltų abejonių dėl jų teisinio vertinimo taikant baudžiamąjį įstatymą. Be to, kaltinamasis aktas yra svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos dokumentas. Surašydamas kaltinamąjį aktą prokuroras suformuluoja kaltinimą, pagal kurį vyksta bylos nagrinėjimas teisme, todėl jis privalo atitikti BPK 219 straipsnio reikalavimus. Taigi, atsižvelgus į visa tai, apeliacinės instancijos teismo išvada dėl iš esmės BPK 219 straipsnio 3 punkto reikalavimų neatitinkančio kaltinamojo akto surašymo pagrįstai lėmė BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatytą sprendimą – perduoti bylą prokurorui.

Be to, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161-511/2016 aiškinama, kad kaltinamajame akte yra suformuluojamas kaltinimas, pagal kurį vyksta bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme. BPK 219 straipsnio 3 punkte nustatyta, kad kaltinamajame akte turi būti nurodoma nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės. Šie reikalavimai skirti užtikrinti kaltinamojo teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, bei apibrėžti bylos nagrinėjimo teisme. Taip pat kaltinamajame akte nusikalstamos veikos aplinkybes reikia nurodyti tiek, kiek jos nustatytos ikiteisminio tyrimo medžiaga, išdėstant svarbias veikos faktines aplinkybes ir šias aplinkybes atitinkančius nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Nusikalstamos veikos aprašymas turi atitikti BK normoje, pagal kurią nusikalstama veika kvalifikuojama, nustatytus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kt.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 24 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina ir tai, kad kaltinamajame akte inkriminuojamos nusikalstamos veikos aplinkybes reikia nurodyti tiek, kiek jos nustatytos ikiteisminio tyrimo medžiaga, išdėstant svarbias veikos faktines aplinkybes ir šias aplinkybes atitinkančius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Nusikalstamos veikos aprašymas turi atitikti BK normoje, pagal kurią nusikalstama veika kvalifikuojama, nustatytus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kt.).

Kaip nurodyta baudžiamojoje byloje Nr. Nr. 2K-P-444/2011, remiantis BPK 219 straipsnio 3 ir 5 punktais, kaltinamajame akte turi būti nurodomos nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, BK straipsnis (jo dalis ir punktas), nustatantis atsakomybę už padarytą veiklą. Šie reikalavimai įtvirtinti tam, kad kaltinamasis suprastų, kuo jis yra kaltinamas ir, kad būtų nustatytos nagrinėjimo teisme ribos. LAT plenarinėje sesijoje nurodoma, kad „asmeniui pareiškus kaltinimus, yra išreiškiama prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, veikiančių valstybės vardu, oficiali pozicija, kad baudžiamojoje byloje yra surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių nusikalstamos veikos padarymą. Tokios pozicijos išreiškimas suponuoja ir tai, kad yra rimtas pagrindas abejoti dėl nepriekaištingos asmens, kuriam pareikštas kaltinimas, reputacijos. Taigi dėl kaltinimo pareiškimo suabejojama asmens garbe, paliečiamas jo orumas, asmens ir jo šeimos geras vardas bei reputacija“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje 2019 m. rugpjūčio 14 d., baudžiamojoje byloje Nr. 1S-624-238/2019 išaiškinta, kad kaltinamuoju aktu yra apibrėžiamos bylos nagrinėjimo teisme ribos, todėl kaltinamojo akto turinys turi atitikti įstatymo keliamus

reikalavimus kaltinamojo akto turiniui. Surašius kaltinamąjį aktą, įtariamasis tampa kaltinamuoju. Gavęs kaltinamąjį aktą, jis galutinai sužino, kuo yra kaltinamas, kokie kaltinimai bus nagrinėjami teisme ir kokiais duomenimis kaltinimai yra grindžiami. Šie duomenys suteikia galimybes kaltinamajam pasiruošti gynybai bylos nagrinėjimo teisme metu. Kaltinamajame akte, be BPK 219 straipsnio 1, 2, 6, 7 punktuose nurodytų formaliųjų jo turinio elementų, svarbiausia yra aiškiai aprašyti veiką, kurios padarymu asmuo yra kaltinamas. Byla perduodama prokurorui surašyti naują kaltinamąjį aktą, kai yra pagrindas manyti, kad tada kaltinimas bus sukonkretintas, patikslintas, taps labiau pagrįstas ir tai padės teismui nustatyti tiesą byloje. Tokiu būdu bus užtikrinta asmens teisė į gynybą, kurios veiksmingas įgyvendinimas neįmanomas be kitų BPK normų garantuotų teisių: teisės žinoti, kuo asmuo yra kaltinamas (BPK 22 straipsnio 3 dalis), ir teisės pasirengti gynybai (BPK 44 straipsnio 7 dalis). Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, yra kaltinamajame akte išdėstytos pavojingos veikos faktinės aplinkybės ir jų teisinis vertinimas (veikos kvalifikavimas). Atsižvelgiant į tai, kad nuo kaltinamojo akto įteikimo kaltinamajam momento jis žino, kuo yra kaltinamas ir atitinkama apimtimi gali rengtis gynybai, šis procesinis dokumentas turi būti surašytas išsamiai ir tiksliai.

Nusikalstamos veikos aprašymas turi atitikti BPK 187 straipsnyje numatyto pranešimo apie įtarimą turinį. Vis dėlto išimtiniais atvejais nusikalstamos veikos aprašymas kaltinamajame akte gali nebūti identiški aprašymui, nurodytam paskutiniame pranešime apie įtarimą. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu, numatyta, kad išimtiniais atvejais veikos kvalifikavimas gali nesutapti kaltinamajame akte ir galutiniame pranešime apie įtarimą tik tada, kai yra visos šios aplinkybės:

- jei veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, lengvinanti įtariamojo padėtį;
- jei nesikeičia esminės faktinės aplinkybės ir nereikia nurodyti naujų aplinkybių, kurios pasunkintų įtariamojo padėtį;
- jei perkvalifikuojant veiką kaltinamajame akte aprašytą veikos požymių visuma yra baudžiamąjo įstatymo, nurodyto galutiniame pranešime apie įtarimą, nustatytų požymių visumos dalis;
- jei tai neturės neigiamos įtakos nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo teisėms ir teisėtiems interesams.

Minėtosios nuostatos dėl kvalifikacijos keitimo netaikomos, kai nustatoma, kad veika perkvalifikuotina pagal baudžiamąjį įstatymą, sunkinantį įtariamojo teisinę padėtį,

palyginti su baudžiamuoju įstatymu, pagal kurį asmeniui įteiktas pranešimas apie įtarimą, taip pat nustačius, kad asmeniui inkriminuotinos iš esmės skirtingos, nei nurodytos pranešime apie įtarimą. Be to, kaltinamajame akte draudžiama keisti kvalifikaciją tuo atveju, kai asmuo baudžiamojon atsakomybėn traukiamas už nusikaltimą, už kurį atsakomybė nustatyta Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir BK 7 straipsnio pagrindais, ir įtariamasis yra užsienio valstybės pilietis, esantis Lietuvos Respublikos teritorijoje, ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais atvejais jis negali būti išduotas ar perduotas Lietuvos Respublikai. Nors pranešimas apie įtarimą ir kaltinamasis aktas yra atskiri procesiniai dokumentai, tačiau tarp jų yra ryšys, kadangi galutinis pranešimas apie įtarimą turi būti perkeliamas į kaltinamąjį aktą (Bučiūnas, Gruodytė, Šalčius, 2017, p. 506-508).

Lenkijoje laikomasi tokios nuomonės, kad kaltinamasis aktas yra specialus teisėsaugos institucijų parengtas dokumentas, sukeliantis reikšmingus teisinius padarinius. Atsižvelgdamas į tai, įstatymų leidėjas Lenkijos BPK atskirai reglamentavo nuostatas, nustatančias, kaip turi būti parengtas kaltinamasis aktas (Lenkijos BPK 332–334 straipsniai), (Priedas Nr. 5).

Visų pirma, kaltinamajame akte turi būti nurodyti būtini duomenys apie asmenį, prieš kurį vykdomas baudžiamasis procesas, t.y. kaltinamojo vardas ir pavardė, kiti duomenys apie jį (amžius, profesija, finansinė padėtis ir kt.), tiksli kaltinamojo nusikalstamos veikos specifikacija, nurodant jos padarymo laiką, vietą, būdą ir aplinkybes bei padarinius.

Nurodytas veikos apibrėžimas taip pat išreiškiamas tiksliai apibrėžiant nusikalstamos veikos nuostatas, kurioms priklauso tam tikra veika. Dėl to, kad Lenkijos BPK 297 straipsnio 1 dalies 4 punktas įpareigoja teisėsaugos institucijas rinkti duomenis apie nukentėjusįjį ir nustatyti padarytos žalos dydį, reikalaujama, kad kaltinamajame akte būtų nurodytas padarytos žalos dydis (jei tokia žala buvo nustatyta). Labai svarbu paminėti, kad taip pat turi būti įtraukta į kaltinamąjį aktą informacija apie tai, ar kaltinamajam prireikus taikomos prevencinės priemonės. Tai svarbu, nes teismui perėmus bylą, teismas nusprendžia dėl tolesnio jų taikymo. Vadovaujantis Lenkijos BPK 333 straipsnio 1 dalies 3 ir 5 punktais, kaltinamajame akte taip pat turi būti pateikta informacija apie tai, ar veika padaryta šio straipsnio 2 straipsnyje nurodytomis sąlygomis. Taip pat nurodyti teismą, kuris yra kompetentingas nagrinėti bylą, ir procedūrą, kurios reikia laikytis. Taip pat svarbus kaltinimo elementas yra tai, kad nurodytame kaltinamajame akte turėtų būti nurodyti faktai ir įrodymai, kuriais grindžiamas kaltinimas. Be to (pagal Lenkijos BPK 333 straipsnio 2 dalies nuostatas), jei reikia,

kaltinamajame akte turėtų būti paaiškintas teisinis kaltinimo pagrindas ir aptartos aplinkybės, kuriomis kaltinamasis remiasi gindamasis. (Prieiga per internetą: <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/sledztwo-i-dochodzenie/235171,Formalne-wymogi-aktu-oskarzenia.html>) [interaktyvus; žiūrėta 2021-03-12]. Pažymėtina, kad Lenkijoje surašant kaltinamąjį aktą nurodoma kaltinamojo finansinė padėtis, kuri vertinama teismo, skiriant piniginę bausmę, baudžiamojo poveikio priemones bei nagrinėjant civilinį ieškinį. Kaip matoma iš kaltinamojo akto formos, jame privaloma nurodyti kaltinamojo asmens mėnesinį darbo užmokestį su priedais arba vykdomos veiklos rūšį su apyvartos ir pajamų dydžiu, pensijos arba invalidumo pensijos dydį. Tuo tarpu, Lietuvos Respublikoje atliekant ikiteisminį tyrimą ir surašant kaltinamąjį aktą į finansinę padėtį pakankamai neakcentuojama.

Remiantis Vokietijos BPK §152, jeigu įstatymai nenumato kitaip, prokuratūra privalo organizuoti baudžiamąjį persekiojimą už visas nusikalstamas veikas už kurias yra traukiama baudžiamojon atsakomybėn, jei tam yra pagrindas. Taigi viešojo kaltinimo pateikimas yra prokuratūros pareiga. Sutinkamai su Vokietijos BPK §163, policijos pareigūnai privalo ištirti nusikalstamas veikas ir nustatyti bet kokias priemones, kurių negalima atidėlioti dėl galimo veikos nuslėpimo. Policijos tarnybos skyriai ir pareigūnai tyrimo rezultatus nedelsdami perduoda prokuratūrai. Kaip numatyta šios knygos §170, jei atlikus tyrimą yra pakankamas pagrindas viešam kaltinimui pateikti, prokuratūra jį pateikia paduodama kaltinamąjį aktą teismui. Priešingu atveju prokuratūra procesą nutraukia. Ji apie tai praneša kaltinamajam, jei jis buvo apklaustas kaip kaltinamasis. Ši taisyklė taip pat taikoma, jeigu jis paprašė susipažinti arba akivaizdu, kad egzistuoja ypatingas suinteresuotumas.

Kalbant apie kaltinamojo akto turinį, Vokietijos BPK §200 reglamentuoja šį klausimą, kuriame nurodoma, kad kaltinamajame akte turi būti pateikta informacija apie kaltinamąjį, apie jam inkriminuojamą veiką, apie veikos padarymo laiką ir vietą, apie įstatyme numatytus nusikalstamos veikos požymius ir apie taikytinas baudžiamosios teisės nuostatas (Priedas Nr. 4). Be to, kaltinamajame akte turi būti nurodyta: įrodinėjimo priemonės, teismas, kuriam teisinga byla, ir gynėjo duomenys. Nurodant liudytojus, reikia nurodyti jų gyvenamąją ar buvimo vietą, tačiau nereikia nurodyti pilno adreso. Tam tikrais atvejais, pakanka nurodyti liudytojo vardą ir pavardę. Jei kalbama apie liudytoją, kurio asmens duomenys iš dalies ar visiškai neatskleidžiami, ši aplinkybė nurodoma kaltinamajame akte. Taip pat kaltinamajame akte turi būti išdėstyti preliminarios tyrimo išvados.

Prokuratūra gali pateikti teismui kaltinamąjį aktą tik tuo atveju, jei kaltinamajam anksčiau buvo suteikta galimybė duoti parodymus dėl kaltinimo. Paprastai ši galimybė suteikiama apklausiant kaltinamąjį sutinkamai su Vokietijos BPK §163a. Teisėsaugos institucijos turi nuspręsti, kur apklausti kaltinamąjį (prokuratūroje, policijoje, atitinkamoje finansų institucijoje ar kt.). Surašytas kaltinamasis aktas siunčiamas nukentėjusiajam bei asmeniui turinčiam teisę palaikyti viešą kaltinimą, jei jis pateikė prašymą.

Teismo procesas pradedamas teismui pateikus prokuratūros surašytą kaltinamąjį aktą, kuris atitinka Vokietijos BPK §200 nustatytus reikalavimus ir prie kurio pridėtas prašymas pradėti bylos nagrinėjimą. Kartu su kaltinamuoju aktu teismui pateikiama ir bylos medžiaga. Vokietijos BPK teisės aktų tyrimo analizė leidžia nustatyti panašumą su Lietuvos BPK, kadangi tiek Lietuvos BPK, tiek Vokietijos BPK nurodoma, kad neįmanoma priimti teisingo sprendimo, jeigu teismas nustato ikiteisminėje stadijoje padarytus pažeidimus dėl turinio reikalavimų. Tačiau yra ir skirtumas, o būtent Vokietijos BPK yra numatyta kaltinamojo apklausa, kas nėra numatyta Lietuvos BPK.

Palyginus kaltinamojo akto formas, matome, kad Lietuvos kaltinamojo akto forma iš esmės pagal surašymo formą ir taikomus reikalavimus yra panaši su Lenkijos ir Vokietijos kaltinamųjų aktų formomis. Tačiau įžiūrimi nedideli skirtumai su Vokietijoje taikomais reikalavimais. Vokietijos kaltinamojo akto formoje iš karto po kaltinamojo duomenų yra nurodytos kardamosios priemonės paskyrimas, taip pat reikalaujama, kad būtų nurodyta, ar kaltinamasis yra suimtas kitoje baudžiamojame byloje. Be to, prokuroras pažymi ar yra visuomenės susidomėjimas šia baudžiamąją bylą bei pažymima, kokia yra numatyta BK bausmė už šią nusikalstamą veiką.

Verta priminti, kad šiek tiek tolimesnėje praeityje iki BPK priėmimo 2002 metais, Lietuvos Respublikoje galiojo kitokia kaltinamojo akto surašymo tvarka negu dabar. Remiantis BPK, kuris galiojo nuo 1992 metų lapkričio 6 dienos iki šiuo metu galiojančio BPK įsigaliojimo, iš bylos medžiagos matydamos esant pakankamą pagrindą kaltinamąjį perduoti teismui, tardytojas turėjo surašyti kaltinamąjį išvadą. Kaltinamojo išvada susidėjo iš aprašomosios ir rezoliucinės dalių. Aprašomojoje kaltinamosios išvados dalyje buvo išdėstoma: bylos esmė, kaltinamojo padaryto nusikaltimo vieta, laikas, būdai, motyvai, pasekmės ir kitos esminės aplinkybės; žinios apie nukentėjusįjį; įrodymai, kurie patvirtina nusikaltimo buvimą ir kaltinamojo kaltumą. Aprašomojoje kaltinamosios išvados dalyje taip pat nurodomos aplinkybės, lengvinančios ir sunkinančios kaltinamojo atsakomybę, išdėstomi kaltinamojo paaiškinimai, jo nurodomi apsigynimui argumentai ir šių argumentų patikrinimo rezultatai. Tuo tarpu rezoliucinėje kaltinamosios išvados

dalyje nurodoma kaltinamojo pavardė, vardas, gimimo metai, mėnuo, diena ir vieta, pilietybė, tautybė, gyvenamoji vieta, darbovietė ir užsiėmimas, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, pirmesnis teistumas ir kitos žinios apie jo asmenybę, turinčios reikšmės bylai, ir trumpai išdėstoma kaltinimo formulavimo esmė bei nurodomas baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikaltimą. Svarbus skirtumas, kad tuo metu kaltinamąją išvadą turėjo pasirašyti tardytojas. O vėliau byla su kaltinamąją išvadą tardytojas perduoda prokurorui. Susipažinęs su byla prokuroras priimdavo vieną iš šių sprendimų: 1) patvirtina kaltinamąją išvadą arba surašo naują kaltinamąją išvadą; 2) grąžina bylą tardytojui su rašytiniais savo nurodymais kaltinamajai išvadai iš naujo surašyti arba tyrimui papildyti; 3) nutraukti arba sustabdyti bylą. Pripažinęs, kad yra pagrindas bylai perduoti į teismą ir kad kaltinamoji išvada byloje surašyta tinkamai, prokuroras savo rezoliucija patvirtina kaltinamąją išvadą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 1997).

Apibendrinant, galima teigti, kad kaltinamajam aktui keliami reikalavimai yra gana aiškiai aprašyti. Šį aktą reglamentuoja tiek BPK normos, tiek Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos, formuojama teismų praktika, todėl prokurorui lieka tik tinkamai taikyti minėtus reikalavimus.

1.3. Ikiteisminio tyrimo užbaigimas kaltinamojo akto surašymu ir jo perdavimas teismui

Kaip teigiama BPK 218 str. 1 punkte, prokuroras, įsitikinęs, jog ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, paskelbia įtariamajam, o jo gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams praneša, kad ikiteisminis tyrimas pabaigtas ir jie turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga bei pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą. Vadinasi, ikiteisminis tyrimas yra pabaigtas prokurorui priėmus sprendimą atlikti BPK 218 str. nurodytus veiksmus. Tuo tarpu apraše nurodyta, kad ikiteisminio tyrimo terminas skaičiuojamas iki kaltinamojo akto surašymo. Proceso dalyvių supažindinimas su bylos medžiaga gali dažnai užtrukti dėl šių asmenų nenoro atlikti reikiamus veiksmus. Dėl to laiko tarpas nuo ikiteisminio tyrimo pabaigimo iki kaltinamojo akto surašymo gali būti kiek ilgesnis. Dėl to, vadovaujantis aprašu, gali tekti eiti ir tęsti ikiteisminio tyrimo terminus, nors šis tyrimas jau yra pabaigtas. Tokia tvarka nėra logiška, prasilenkia su įstatymu kuris yra viršesnis, ir sukuria papildomą darbą ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams (Šukys, 2011).

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme 2015 m. birželio 1 d. Nr. I-136 “Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo”, pažymėta, kad šių rekomendacijų paskirtis reglamentuoti ikiteisminio tyrimo pabaigimą, kai jis baigiamas surašant kaltinamąjį aktą. Remiantis šiuo įsakymu, prokuroras, kai yra atlikti BPK 218 straipsnyje numatyti veiksmai, surašyti kaltinamąjį aktą privalo per 7 dienas. Šį terminą rezoliucija gali pratęsti aukštesnysis prokuroras.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme 2014 m. gruodžio 29 d. Nr. I-288 “Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo”, patvirtintos baudžiamojo proceso dokumentų formos tame tarpe ir 1.198 kaltinamojo akto forma (BPK 219 straipsnio) forma, kurios integruotos baudžiamojo proceso informacinėje sistemoje (toliau - IBPS). Susipažinus su minėta forma, matyti kad, formoje esantys duomenys leidžia užpildyti numatytas BPK 219 straipsnyje bei generalinio prokuroro rekomendacijose keliamus reikalavimus, kas palengvina prokuroro darbą.

Minėtuose rekomendacijose, pažymima, kad prieš perduodant ikiteisminio tyrimo medžiagą teismui, kaltinamojo akto nuorašas kaltinamajam įteikiamas pasirašytinai (kaltinamasis pasirašo kaltinamojo akto nuorašo antrajame egzemplioriuje arba pateikia rašytinį patvirtinimą apie kaltinamojo akto nuorašo įteikimą) arba išsiunčiamas registruotu paštu su įteikimu. Kaltinamojo sutikimu kaltinamojo akto nuorašas gali būti

išsiunčiamas kaltinamajam elektroninių ryšių priemonėmis arba įteikiamas perkeltas į elektroninę laikmeną. Jeigu kaltinamasis generalinio prokuroro nustatytos formos pažymyje apie proceso dalyvio asmens duomenis yra išreiškęs sutikimą gauti proceso dokumentus elektroninio ryšio priemonėmis, kaltinamojo akto nuorašas kaltinamajam išsiunčiamas be atskiro prašymo. Kaltinamojo akto nuorašo išsiuntimą elektroninių ryšių priemonėmis patvirtina prokuroro elektroniniu paštu išsiųsto pranešimo atspausdinta kopija, o kaltinamojo akto nuorašo gavimą elektroninėje laikmenoje raštu patvirtina pats kaltinamasis. Jeigu kaltinamasis nemoka lietuvių kalbos, kaltinamasis aktas turi būti išverstas į kaltinamojo gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jis moka. Tokiam kaltinamajam kartu su kaltinamojo akto nuorašu įteikiamas kaltinamojo akto vertimas į gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jis moka. Kaltinamasis aktas ir visa ikiteisminio tyrimo medžiaga gali būti perduota teismui ir kaltinamajam neįteikus kaltinamojo akto vertimo, tačiau prokuroras turi užtikrinti, kad kaltinamojo akto vertimas kaltinamajam būtų įteiktas iki teismo posėdžio pradžios, likus pakankamai laiko pasirengti gynybai. Surašytas kaltinamasis aktas su baudžiamosios bylos medžiaga, segtuvu su proceso dalyvių asmens duomenimis, adresų sąrašu ir lydraščiu, kuriame nurodomos pavardės teisėjų, sprendusių įtariamojo suėmimo ar suėmimo pratęsimo klausimą, sankcionavusių procesinių prievartos priemonių taikymą arba nagrinėjusių proceso dalyvių skundus toje pačioje byloje, ne vėliau kaip kitą darbo dieną po kaltinamojo akto nuorašo įteikimo siunčiami teismui. Lydraštyje taip pat nurodoma kaltinamojo laikymo vieta, jeigu kaltinamajam paskirta kardomoji priemonė – suėmimas. Tais atvejais, kai valstybinį kaltinimą teisme palaikys kitos teritorinės prokuratūros prokuroras, tai pažymima lydraštyje. Vienas lydraščio egzempliorius laikomas baudžiamojoje byloje.

Išsiunčiant baudžiamosios bylos medžiagą su kaltinamuoju aktu į teismą, kaltinamajam turi būti įteikiamas kaltinamojo akto nuorašas. Nemokančiam lietuvių kalbos asmeniui kaltinamasis aktas turi būti išverstas į to asmens gimtąją ar kitą kalbą, kurią tas asmuo moka.

Darytina išvada, kad surinkus medžiagą ikiteisminio tyrimo metu, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą ir perduoda pirmosios instancijos teismui, remiantis teisingumo taisyklėmis, turinčiam nagrinėti baudžiamąją bylą. BPK 220 straipsnio 5 punkte numatyta, kad jeigu įtariamasis yra suimtas, prokuroras privalo kaltinamąjį aktą su bylos medžiaga teismui perduoti likus ne mažiau kaip 10 dienų iki suėmimo termino pabaigos. Kaltinamasis aktas turi būti informatyvus, turi būti aišku kuo remiantis yra kaltinamas asmuo. Kaltinamajame akte turi būti aiškiai aprašyta veika, kuriuos padarymu yra kaltinama, išvardyti visus duomenis, leidžiančius daryti išvadą, kad tą veiką galėjo

padaryti kaltinamajame akte nurodytas asmuo bei tiksliai kvalifikuoti veiką, nurodant kokia BK norma numato baudžiamąją atsakomybę. Įsigaliojus BPK 2003 metais, buvo įtvirtinta nuostata, kad BPK nenurodo terminų (išskyrus, kai kaltinamasis yra suimtas), per kuriuos ikiteisminio tyrimo medžiaga turi būti perduota teismui. Taip pat remiantis BPK 220 straipsnio 2 dalimi, teismui leidžiama perduoti ne visą ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą, o tik tą, kuri yra reikšminga bylos nagrinėjimui teisme. Tokia norma buvo įtvirtinta, kad būtų galimybė neteikti teismui duomenų, surinktų tiriant nepasitvirtinusias ikiteisminio tyrimo versijas arba jeigu dokumentuose nėra jokios informacijos, galinčios turėti reikšmės priimant sprendimą byloje. Tačiau nuo 2010 metų ši norma neteko galios. Autoriaus nuomone manoma, kad teisingai laikomasi šios pozicijos, kadangi proceso dalyviai ir teismas turėtų matyti, kokie tyrimo veiksmai buvo atlikti, kokia apimtimi, o kaltinamasis galėtų tinkamai pasiruošti gynybai.

Kalbant apie kitų šalių baudžiamąją teisę, galima būtų paminėti Lenkijos baudžiamąjį procesą bei reikalavimus, kurie yra taikomi surašant kaltinamąjį aktą. Remiantis Lenkijoje galiojančiais įstatymais, surašant kaltinamąjį aktą jis turi atitikti bendrąsias formalias procesinio dokumento sąlygas, visų pirma, patikrinama, ar yra nurodyti kaltinamojo duomenys, tokie, kaip vardas, pavardė, tėvų vardai, gimimo data, moterų atveju – mergautinė pavardė, taip pat duomenys apie kaltinamojo išsilavinimą, profesiją, darbovietę, finansinę padėtį, šeimos santykius bei ar yra pateikti duomenys apie taikytas apsaugos priemones. Visu antra, atsižvelgiama, ar tinkamai surašyta ir įtraukta į kaltinamąjį aktą taip vadina išvada, t.y. ar tiksliai apibrėžta tiriamą veiką, nurodant jos padarymo vietą, būdą, laiką ir aplinkybes, taip pat pasekmes bei žalos dydį. Tais atvejais, kai kaltinamasis padaro nusikaltimą antra kartą, kaltinamajame akte turi būti nurodyta informacija, kad veiką padarė pakartotinai. Kitas svarbus aspektas į kurį atsižvelgiama tai, ar kaltinamajam veika yra inkriminuota teisingai, ar nurodytas teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti bylą ir procedūra, kurios reikia laikyti. Faktai ir įrodymai, kurie buvo surinkti parengiamuosiuose procesuose, kuriais grindžiamas kaltinimas, įtraukiami į kaltinamąjį aktą pagrindimą. Kaltinamąjį gali surašyti ne tik prokuroras, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas (policija). Gavus tokį aktą, prokuroras gali jį patvirtinti arba gražinti tyrimui papildyti. Remiantis 331 straipsniu §1 per 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pabaigimo arba gavus policijos surašytą kaltinamąjį aktą, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą arba patvirtina policijos surašytą kaltinamąjį aktą ir pateikia teismui. Šio straipsnio § 4 numatyta, kad jeigu įtariamasis yra suimtas kaltinamasis aktas teismui turi būti perduotas ne mažiau, kaip likus 14 dienų iki suėmimo termino pabaigos. (Criminal Procedure Code of the Republic of Poland (1997, amended 2003). Prieiga per internetą:

https://www.legislationline.org/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf). [interaktyvus; žiūrėta 2021-02-15].

Formalaus kaltinamojo akto nebuvimas – vadovaujantis Lenkijos BPK 183 straipsniu, BPK 337 straipsniu 1 dalimi – tai pažeidimai, dėl kurių kaltinamasis aktas neatitinka formalių sąlygų. Lenkijos BPK 332 straipsnyje nurodoma, kad nustačius tokius trūkumus, kaltinamasis aktas grąžinamas prokurorui trūkumų pašalinimui. Iš Lenkijos BPK 337 straipsnio 1 dalies nuostatų išplaukia, kad kiekviena, net ir mažiausia formali klaida, priverčia kaltinamąjį aktą grąžinti prokurorui. Pavyzdžiui, pagal Lenkijos BPK 119 straipsnio reikalavimus, formalus kaltinamojo akto trūkumas yra parašo nebuvimą. Lenkijos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, kad nepasirašytas kaltinamasis aktas yra tik jo projektas, negalintis sukelti teisinių padarinių. Tačiau tas pats Teismas vėliau nustatė, kad prokuroro parašo nebuvimas kaltinamajame akte yra formalus trūkumas, dėl kurio jis yra grąžinamas papildyti ir pabrėžė, kad tokį trūkumą galima ištaisyti. Mokslinėje literatūroje yra skirtingų nuomonių šia tema, pavyzdžiui S. Stachowiakas teigia, kad kaltinamasis aktas be prokuroro parašo nesukelia jokių procesinių padarinių teisme. Tuo tarpu, R. Kmiecik mano, kad prokuroro nepasirašytas kaltinamasis aktas negali būti traktuojamas, kaip oficialus dokumentas, nebent į bylos medžiagą įtrauktas prokuroro pasirašytas motyvacinis laiškas, nurodantis, kad pačiame kaltinamajame akte nėra parašo ir tai yra tik formalus defektas. Negalima sutikti su S. Stachowiak ir R. Kmiecik nuomone, kadangi kaltinamasis aktas yra vienas svarbiausių dokumentų baudžiamajame procese, o prokuroro parašas yra vienas iš formalių sąlygų, kurių jis turėtų atlikti. Susidarius tokiai situacijai, kaltinamasis aktas turi būti grąžintas prokurorui, kad būtų pašalinti trūkumai (Prokuratura i pravo, 2006). Iki 2017 metų Teismas galėjo bet kada nutraukti teismo procesą ir grąžinti bylą prokurorui, kad pašalintų kaltinamojo akto trūkumus. Tokią galią turėjo pirmosios ir antrosios instancijos teismas, taip pat ir kasacinė instancija. Tačiau po 2017 metų šia teise galėjo pasinaudoti tik parengiamajame posėdyje pirmosios instancijos teisme.

Kaip ir Lietuvos taip ir Vokietijos procesinę baudžiamąją teisę reglamentuoja BPK. Jeigu yra įrodymų dėl padaryto nusikaltimo, Vokietijos teisėsaugos institucijos (prokuratūra ar policija) nusprendžia pradėti tyrimą ir surašo kaltinamąjį aktą, jei asmuo yra įtarimas dėl padaryto nusikaltimo. Prieš pradėdant teismo procesą, teisėsaugos institucijos atlieka tyrimą ir renka įrodymus. Jeigu yra pakankamai įrodymų, kad konkretus asmuo padarė nusikalstamą veiką, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą. Tada kaltinamasis aktas pateikiamas teismui, kuris patikrinęs įrodymus, nusprendžia ar priimti kaltinamąjį aktą ir pradėti baudžiamąją bylą. Prokuroras gali bet kada atšaukti arba

pakeisti kaltinamąjį aktą prieš perduodant bylą nagrinėti teisme. Kaltinamajame akte prokuroras išvardija įrodymus, pagrindžiančius kaltinimą.

Pažymėtina, kad Vokietijos prokuratūra, skirtingai nei Lietuvoje, gali perduoti kaltinamąjį aktą teismui tik tuo atveju, jeigu kaltinamajam anksčiau buvo suteikta galimybė duoti parodymus dėl pareikšto kaltinimo. Paprastai ši galimybė suteikiama apklausiant kaltinamąjį. Teisėsaugos institucijos turi nuspręsti, kurioje institucijoje apklausti kaltinamąjį, t.y. prokuratūroje, policijoje, finansinėje institucijoje kuri tiria finansinius nusikaltimus ar kt. Taip pat yra skiriamas dėmesys ir kompromisų paieškai. Tai tokia situacija, kai kaltinamasis pripažįsta savo kaltę, tačiau mainais už tai gauna arba iš anksto sutartą bausmę, arba garantiją, kad bausmė neviršys tam tikros sumos. Vokietijoje kompromisų paieška yra glaudžiai susijusi su susitarimais, suprantamais kaip kaltės pripažinimas mainais už bausmės sumažinimą, kai teisėjas, prokuroras ir advokatas lieka teisimo salėje, o kitus dalyvius prašo pasišalinti ir aptaria galimo sandorio sąlygas. Toks sandoris turi būti užfiksuotas teismo posėdžio protokole, nurodant sąlygas bei išaiškinant sandorio pasekmės. Toks teisinis sandorių reglamentas galioja nuo 2009 metų, kuris numato tam tikras elgesio taisykles. Tačiau šiuo klausimu buvo atliktas tyrimas, kuriuo nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – KT) yra gavęs kaltinamųjų skundus, dėl to kad jų teismo nagrinėjimo metu buvo sudarytas sandoris, remiantis kuriuo jie sutiko pripažinti savo kaltę, tačiau gavo didesnę bausmę negu buvo numatyta (Altenhain, Dietmeir, May, 2013, p.71). Lietuvos BK 64¹ straipsnyje irgi įžiūrimas kompromisas tarp kaltinamojo, prokuroro ir teismo jeigu kaltinamasis pripažįsta savo kaltę tai baudžiamąją bylą išnagrinėjus pagreitinto proceso tvarka, ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, taip pat kai baudžiamoji byla baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu, nuteistajam skiriama bausmę kuri tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu. Kaip matome Vokietijoje teismo posėdžio metu nagrinėjant baudžiamąją bylą bei sandorio sąlygas gali aptarti betarpiškai teisėjas, prokuroras ir advokatas be kitų proceso dalyvių. Kas suponuoja greitesni bylos nagrinėjimą, o kaltinamasis gali tikėtis švelnesnės bausmės paskyrimą.

Vokietijoje teisiniame procese taip pat yra keletas institutų, kuriais siekiama pagreitinti ir padidinti baudžiamųjų procesinių procedūrų veiksmingumą, kurios panašia forma buvo perimtos į Lenkijos BPK arba buvo numatytos specialiuose Lenkijos aktuose. Pavyzdžiui, pagreitinto proceso metu leidžiama atlikti keletą supaprastintų veiksmų, tokių kaip: žodinis kaltinimas (§418 3 dalis), šaukimo į posėdį terminų sutrumpinimas (§418 2 dalis). Tačiau visi šie reglamentai kelia nemažai abejonių doktrinoje dėl teisės į gynybą

apribojimų. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html, [interaktyvus, žiūrėta 2021-03-02].

Lietuvoje po kaltinamojo akto surašymo, remiantis BPK 220 straipsniu, prokuroras kaltinamąjį aktą su visa bylos medžiaga perduoda teismui, kuriam teisinga ta byla. Atskirai nuo bylos medžiagos prokuroras pateikia teismui liudytojų ir ekspertų, kurie turėtų būti apklausti teisiame posėdyje, adresų sąrašą ir asmenų duomenis, saugomus atskirai nuo kitos ikiteisminio tyrimo medžiagos.

Kalbant apie bylos teisingumą, BPK 32 straipsnyje nurodyta, kad pirmos instancijos teismas yra apylinkės teismas ar apygardos teismas, priimančys byloje nuosprendį, išskyrus apygardos teismą, kompetentingą nagrinėti bylą apeliacine tvarka. Remiantis BPK 233 straipsniu byla pirmosios instancijos teisme nagrinėjama pagal bylos parengimo nagrinėti teisme teismo priimtą nutartį perduoti bylą nagrinėti teisiame posėdyje. Kaip numato BPK 224 straipsnis, apylinkės teismui teisingos visos baudžiamosios bylos, išskyrus tas, kuriuos teisingos apygardos teismui. Remiantis tuo prokuroras turi parinkti atitinkamą teismą, kuriam bus perduota byla nagrinėjimui. Tais atvejais, jeigu teismas nustato, kad gauta baudžiamoji byla jam neteisinga, tą bylą negrąžina prokurorui, o perduoda pagal teisingumą, kol byla nepradėta nagrinėti teisiame posėdyje.

Prokuroras, surašęs kaltinamąjį aktą, ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą su kaltinamuoju aktu perduoda pirmosios instancijos teismui, pagal teisingumo taisyklės turinčiam nagrinėti baudžiamąją bylą. BPK nenustato jokių terminų, per kuriuos ikiteisminio tyrimo medžiaga turi būti perduodama teismui. Tačiau laikydamasis proceso greitumo principo, prokuroras turi siekti, kad tai įvyktų kuo įmanoma greičiau.

Remiantis 2015 m. birželio 1 d. Generalinio prokuroro įsakymu „Dėl Rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo“, prokuroras teismui atskirai nuo ikiteisminio tyrimo medžiagos turi pateikti liudytojų, kurie turėtų būti apklausti teisiame posėdyje, adresų sąrašą ir proceso dalyvių asmens duomenis. Specialistas ir ekspertas į asmenų, kurie turėtų būti apklausti teisiame posėdyje, sąrašą įrašomi, jeigu prokuroras nusprendžia, kad jų parodymai būtini specialisto išvadai ar ekspertizės aktui paaiškinti ar papildyti. Pažymos apie proceso dalyvių asmens duomenis sudedamos atskirai, sunumeruojamos ir pateikiamos teismui su apyrašu. Šis segtuvas ir adresų sąrašas kartu su kaltinamuoju aktu ir ikiteisminio tyrimo medžiaga į teismą siunčiami vienu lydraščiu.

Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. lapkričio 13 d. nutartimi, bylą su kaltinamuoju aktu vadovaujantis BPK 232 straipsnio 3 punktu ir 234 straipsnio 2 dalimi,

gražino prokurorui, nes kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnio reikalavimų, o būtent nėra nurodyti duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, t. y. grafa duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas yra tuščia. Prokuratorė apskundė teismo nutartį Vilniaus apygardos teismui teigdama, kad kaltinamasis aktas surašytas ir pasirašytas saugiu elektroniniu parašu – jis sistemoje matomas su visais jame nurodytais duomenimis. Tačiau IBPS atliekant veiksmą, „Parsisiųsti su spaudu“ sistema kaltinamąjį aktą sugeneruoja, kur iš tiesų grafa (duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas) lieka tuščia. Prokuratorė manė, kad akivaizdi sistemos klaida, kuri galimai įvyko diegiant sistemos atnaujinimus. Sistemoje matomas kaltinamasis aktas atitinka BPK 219 straipsnyje numatytus reikalavimus, t.y. grafa (duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas) yra užpildyta, joje nurodyti visi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas ir šis kaltinamasis aktas pasirašytas elektroniniu būdu. Vilniaus apygardos teismas prokuratorės skundą atmetė, pagrįsdamas tuo, kad kaltinamasis aktas su tuščia grafa buvo įdėtas ne tik į bylą, bet ir įteiktas kaltinamajam. Toks minėto procesinio dokumento ydingumas rodo nepakankamai atsakingą prokuroro požiūrį į reikalavimus kaltinamajam aktui, o teismą verčia ieškoti duomenų, kuriais turėtų būti grindžiamas kaltinimas. Baudžiamąją bylą gavus pirmosios instancijos teisme paprastai teismas naudojasi duomenimis, esančiais baudžiamojoje byloje, bei informacija, esančią teismų informacinėje LITEKO sistemoje, kurioje yra integruota ir IBPS, o pastarojoje esantys duomenys teismui iš esmės yra matomi (atskirais atvejais reikalinga suformuoti užduotį prokurorams, kad tokia informacija būtų prieinama teismams). Teismas konstatavo, kad apylinkės teismas neturėjo galimybės pašalinti trūkumus, kas neabejotinai sudaro kliūtys išsamiai, objektyviai išnagrinėti baudžiamąją bylą (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Ši byla parodė ne tik IBPS trūkumus, bet ir prokuratorės neapdairumą surašant kaltinamąjį aktą, įteikiant kaltinamajam bei perduodant teismui.

2020 m. lapkričio 10 d. LAT nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243-697/2020 konstatuojama, kad „Kaltinamasis aktas yra svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos dokumentas, surašydamas kaltinamąjį aktą prokuroras suformuluoja kaltinimą, pagal kurį vyksta bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme“. BPK 219 straipsnio 3 punktą nustato, jog kaltinamajame akte turi būti nurodomas nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės. Bylos nagrinėjimo teisme ribos apibrėžiamos pagal kaltinamuosius ir nusikalstamas veikas, kurių padarymu jie kaltinami. Konkrečias bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia kaltinamasis aktas, taip pat teisėjo nutartis bylą perduoti nagrinėti

teisiamajame posėdyje sutinkamai su BPK 229 str. reikalavimais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018-2020 metų ataskaitose yra pateikti duomenys, kuriuose nurodyta, kiek baudžiamųjų bylų kartu su kaltinamuoju aktu perduota teismui: 2018 m. – 7815 bylų, 2019 m. – 7120 bylų, 2020 m. – 6736 bylų (Priedas Nr. 1). Be to, tose ataskaitose matome, kiek bylų buvo perduota 2018-2020 m. su pareiškimu užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka: 2018 m. – 3487 bylos, 2019 m. – 3663 bylos, 2020 m. – 3800 bylos (Priedas Nr. 2) bei su pareiškimu užbaigti bylą baudžiamuoju įsakymu: 2018 m. – 45 proc. baudžiamųjų bylų, 2019 m. – 45 proc. baudžiamųjų bylų, 2020 m. – 50 proc. baudžiamųjų bylų (Priedas Nr. 2). Taip pat, pastebėtina, kad trūkumams pašalinti teismai prokurorams grąžino vos: 2018 – 0,56 proc. baudžiamųjų bylų, t.y. 107 iš 19746 teismams perduotų bylų; 2019 m. – 0,65 proc. baudžiamųjų bylų, t.y. 117 bylų iš teismams perduotų 18111.; bei 2020 m. – 0,54 proc. baudžiamųjų bylų, t.y. 88 bylų iš teismams perduotų 16333 (Priedas Nr. 3). Taigi tokie skaičiai objektyviai rodo, kad iš esmės nėra pagrindo abejoti prokurorų kompetencija ir darbo kokybe. Pažymėtina, kad per pastaruosius 3 metus pastebima perduodamu baudžiamųjų bylų su kaltinamuoju aktu mažėjimo tendencija. O baudžiamųjų bylų perduotų su pareiškimu užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka bei užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu padidėjo.

Apibendrinant, galima teigti, kad baigus tyrimą ir baudžiamąją bylą perdavus teismui, svarbu, jog visi byloje surinkti duomenys būtų išsamiai iširti ir teisingai įvertinti. Surašant kaltinamąjį aktą būtina vykdyti įstatymo reikalavimus, pilnai užpildant reikalingus duomenys. Tik tokiu būdu teismas galėtų priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą. Taigi, būtent kaltinamasis aktas nubrėžia bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribas. Byla yra nagrinėjama tik dėl nurodytų konkrečių kaltinamųjų ir veikų, kurios nurodytos kaltinamajame akte.

2. KALTINAMOJO AKTO REIKŠMĖ BAUDŽIAMAJE PROCESĖ

2.1. Baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribos

Baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme vyksta tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ta byla perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje. Tai reiškia, kad bylos nagrinėjimas vyksta tuose rėmuose, kuriuos nustato kaltinamasis aktas ir teisėjo nutartis perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje. Pakeisti kaltinimo turinį galima tik tuomet, jeigu nėra pažeidžiama jo teisė į gynybą.

Kaltinamasis aktas yra įgalioto prokuroro teismui pateiktas prašymas pripažinti kaltinamąjį kaltu padarius konkretų nusikaltimą. Teisėsaugos institucijos parengtas kaltinamasis aktas nurodo teismui proceso kryptį

Bylos parengimo nagrinėti teisme paskirtis skiriasi iš esmės nuo iki šiuo metu galiojančio kodekso atidavimo teismui stadijos paskirties. Pagal iki 2003 metų galiojusį BPK kaltinamasis buvo atiduodamas teismui, kai teisėjas manydavo, kad yra pagrindo bylai nagrinėti teisiama jame posėdyje. Šiuo metu tokios pozicijos atsisakyta, dabar teisėjas, spręsdamas bylos perdavimo nagrinėti teisiama jame posėdyje klausimą, neįvertina, ar pakanka įrodymų bylai nagrinėti teisme, nes įvertinti įrodymus, ar jų pakanka ir ar jie tikri, yra visos nagrinėjimo teisme stadijos funkcija. Tik juos tiesiogiai ištyrus teisiama jame posėdyje galima spręsti, ar pareikštas kaltinimas pagrįstas byloje esančiais įrodymais.

Remiantis BPK 233 straipsniu, teisėjas susipažinęs su byla, sprendžia ar nėra kliūčių nagrinėti bylą teisme. Kliūtys, neleidžiančios bylos nagrinėti teisme – tai aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, pvz. kaltinamojo nedalyvavimas teisme dėl ligos ar kai jo buvimo vieta nežinoma arba kaltinamojo akto neatitikimas įstatymo reikalavimų ir kt. Jeigu nėra panašaus pobūdžio kliūčių, priimamas pozityvus sprendimas perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje.

BPK 255 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pagrindinė nuostata, apibrėžianti bylos nagrinėjimo teisme ribas, - byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje. Ši imperatyvi nuostata teismų praktikoje suprantama kaip draudimas teismui išnagrinėti bylą ir priimti nuosprendį dėl tų asmenų, kurie nėra kaltinamieji, ar pripažinti juos kaltais dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių jie neperduoti teismui.

BPK 255 straipsnio 1 dalyje bylos nagrinėjimo teisme ribos apibrėžiamos pagal kaltinamuosius ir nusikalstamas veikas, kurių padarymu jie kaltinami. Konkrečios bylos

nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia kaltinamasis aktas ir teisėjo nutartis bylą perduoti ir nagrinėti teisiamaajame posėdyje.

Bylos nagrinėjimas teisme yra pagrindinis ir svarbiausias bylos proceso pirmosios instancijos teisme etapas, kuriame laikantis baudžiamojo proceso principų, vykdoma teisingumo funkcija. Bylos nagrinėjimą teisme sudaro šie elementai: 1) *parengiamoji teisiamojo posėdžio dalis*, 2) *įrodymų tyrimas*, 3) *baigiamosios kalbos ir kaltinamojo paskutinis žodis*, 4) *nuosprendžio priėmimas*.

Įrodymų tyrimas yra centrinė bylos nagrinėjimo teisme dalis, kurioje teismas, dalyvaujant bylos nagrinėjimo teisme dalyviams, patikrina ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis. Būtent įrodymų tyrimo metu yra paskelbiamas kaltinamasis aktas, apklausiamas kaltinamasis, apklausiami liudytojai ir nukentėjusieji, išklausoma specialisto ar eksperto paaiškinimų ar išvadų, apžiūrimi daiktai, perskaitomi ir apžiūrimi dokumentai bei kiti procesiniai veiksmai. Teisiamaajame posėdyje esant pagrindui ir siekiant racionalaus proceso, gali būti atliktas sutrumpintas įrodymų tyrimas. Kaip numatyta BPK 273 straipsnio 1 dalyje, sutrumpintas įrodymų tyrimas galimas, jeigu kaltinamasis, kuris nėra kaltinamas padaręs labai sunkų nusikaltimą, po kaltinamojo akto paskelbimo teismui pareiškė, kad prisipažįsta esąs kaltas ir pageidauja tuojau pat duoti parodymus bei sutinka, kad kiti įrodymai nebūtų tiriami, arba tokį pageidavimą kaltinamasis jau yra pareiškęs šio Kodekso 218 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, įrodymų tyrimas apklausus kaltinamąjį ir įvykdžius šio Kodekso 291 straipsnio reikalavimus gali būti nutrauktas, jei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nekelia abejonų ir su tokiu sutrumpintu įrodymų tyrimu sutinka prokuroras ir gynėjas. Sutrumpinto įrodymų tyrimo atveju teisiamojo posėdžio pirmininkas šio Kodekso 290 straipsnyje nustatyta tvarka paskelbia kaltinamųjų, nukentėjusiųjų, liudytojų, ekspertų ir specialistų apklausų protokolus, surašytus ikiteisminio tyrimo ar anksčiau teisiamojo posėdžio metu, ir byloje esančius dokumentus, supažindina su kitais įrodymais (BPK 291 straipsnis).

Kaip jau minėta, nusikalstamų veikų aprašymas kaltinamajame akte apibrėžia bylos nagrinėjimo teisme ribas (BPK 255 straipsnis). Išnagrinėjęs bylą teisiamaajame posėdyje, teismas nuosprendyje pirmiausia turi konstatuoti, ar pakanka surinktų įrodymų ir ar jie leidžia tiksliai nustatyti visas įrodinėjimo dalyką sudarančias aplinkybes. Šiuo atveju dėl trūkumų surašant kaltinamąjį aktą, o būtent – aprašant kaltinamųjų padarytas nusikalstamas veikas, nėra aiškus pats įrodinėjimo šioje byloje dalykas, todėl tai trukdytų nagrinėti bylą teisiamaajame posėdyje. Šie esminiai kaltinamojo akto surašymo trūkumai suvaržo ir kaltinamojo teisę į gynybą, nes gavęs tokio kaltinamojo akto nuorašą

kaltinamasis negali pasiruošti efektyviai gintis teisiamaajame posėdyje. Pagrindu perduoti bylą prokurorui gali būti tik esminiai kaltinamojo akto trūkumai, kurie trukdo nagrinėti bylą teisme, tačiau kaltinamasis aktas turi atitikti ir bendruosius reikalavimus, keliamus bet kuriam procesiniam dokumentui, t. y. jis turi būti surašytas ne tik suprantamai, bet ir be rašybos bei skyrybos klaidų. Kaltinamajame akte esančios rašybos ir skyrybos klaidos nelaikytinos esminiu kaltinamojo akto trūkumu, tačiau, perdavus bylą prokurorui, jos taip pat turėtų būti ištaisytos.

Konstitucijos 31 straipsnis garantuoja asmeniui vieną iš svarbiausių jo procesinių teisių – teisę į teisingą teismą. Sudėtinė asmens teisės į teisingą teismą dalis yra asmens teisė į gynybą, kurios veiksmingas įgyvendinimas neįmanomas be kitų BPK normų garantuotų teisių: teisės žinoti, kuo asmuo yra kaltinamas (BPK 22 straipsnio 3 dalis); teisės pasirengti gynybai (BPK 44 straipsnio 7 dalis).

Asmens teisės žinoti, kuo jis yra kaltinamas, sudėtiniai aspektai yra kaltinamajame akte išdėstytos pavojingos veikos faktinės aplinkybės ir jų teisinis vertinimas (veikos kvalifikavimas). Atsižvelgiant į tai, kad nuo kaltinamojo akto įteikimo kaltinamajam momento jis žino, kuo yra kaltinamas, ir atitinkama apimtimi gali rengtis gynybai, šis procesinis dokumentas turi būti surašytas tiksliai ir išsamiai. Tai taikytina tiek faktinių aplinkybių išdėstymui, tiek jų teisiniui vertinimui, taip pat ir tais atvejais, kai kaltinimo faktinis pagrindas bei jame išdėstytų aplinkybių apimtis turi įtakos veikos kvalifikavimui pagal kitą, sunkesnę, baudžiamąjį įstatymą. Į šiuos reikalavimus ne kartą yra atkreipęs dėmesį ir EŽTT, pabrėždamas, kad proceso teisingumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į proceso visumą. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punkto nuostatos rodo, kad reikia atkreipti ypatingą dėmesį į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimą. Detali informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, nes nuo jos pateikimo įtariamajam momento yra oficialiai raštu pranešta apie jam pateikiamo kaltinimo faktinį ir teisinį pagrindą.

BPK 255 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji buvo perduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje. Byla perduodama nagrinėti teisiamaajame posėdyje nutartimi, jei su byla susipažinęs teisėjas nustato, kad nėra kliūčių nagrinėti bylą teisme (BPK 233 straipsnio 1 dalis). Taigi, bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia prokuroro surašytas kaltinamasis aktas, kuriame be kitų aplinkybių nurodoma, kokie asmenys, kokiomis nusikalstamomis veikomis yra kaltinami, ir teisėjo priimta nutartis bylą pagal surašytą kaltinamąjį aktą perduoti nagrinėti teisiamaajame posėdyje. Nagrinėjimo teisme ribos yra savotiški teisiniai rėmai, į kuriuos teismas turi orientuotis nagrinėdamas bylą.

Konstitucinė pareiga – vykdyti teisingumą – įpareigoja teismą išspręsti bylą pagrįstai, teisėtai ir teisingai, neperžengiant kaltinimo ribų. Šioje baudžiamojoje byloje dėl kaltinamojo V. A. nagrinėjimo teisme ribos nustatytos kaltinamuoju aktu ir Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2019 m. rugpjūčio 26 d. nutartimi (Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2019 m. rugpjūčio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina, kad kitų valstybių baudžiamojo proceso įstatymai nustato labai panašias ribas teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą. Pavyzdžiui, Vokietijos BPK numatyta, remiantis §265, kad kaltinamasis gali būti nuteistas tik pagal BK normą, numatytą kaltinamajame akte. Tačiau kaltinamasis gali būti nuteistas ir už kitas jo padarytas veikas, jeigu bylos nagrinėjimo teisme metu prokuratūra pareiškia kaltinimą dėl šių veikų ir byla yra teisinga teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą (Gucenko, Golovko, Filimonov, 2002, p. 369).

Apibendrinant šioje darbo dalyje išdėstytą medžiagą darytina išvada, kad baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribos tiesiogiai priklauso nuo kaltinimo. Kaltinimas yra bylos nagrinėjimo teisme išeities pozicija. Taigi, bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia prokuroro surašytas kaltinamasis aktas, kuriame be kitų aplinkybių nurodoma, kokie asmenys, kokiomis nusikalstamomis veikomis yra kaltinami, ir teisėjo priimta nutartis bylą pagal surašytą kaltinamąjį aktą perduoti nagrinėti teisiamaajame posėdyje.

2.2. Pagrindas gražinti kaltinamąjį aktą prokurorui

Kaltinamasis aktas iš tiesų yra svarbiausias ikiteisminio tyrimo stadijos dokumentas, nes jame prokuroras suformuluoja kaltinimą, pagal kurį vyksta bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme (BPK 23 straipsnis, 255 straipsnio 1 dalis). Kai kaltinamasis aktas iš tikrųjų neatitinka baudžiamojo proceso įstatymo jam keliamų reikalavimų ir kaltinamojo akto trūkumai trukdo bylą nagrinėti teisme, teismas gali bylą perduoti prokurorui. Tik šiuo aspektu pastebėtina, kad ne bet kokie nustatyti kaltinamojo akto trūkumai teismui suteikia teisę gražinti bylą prokurorui.

Pagrindas bylą gražinti prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti konstatuojamas tik tada, kai kaltinamasis aktas iš esmės neatitinka pirmiau nurodytoje teisės normoje nustatytų jam keliamų reikalavimų ir / ar nustatomi kiti esminiai baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai (BPK 254 straipsnio 3 dalis). Formuojamoje kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad byla prokurorui gali būti perduodama esant trijų sąlygų visumai: pirma, kaltinamojo akto turinys neatitinka BPK 219 straipsnyje nurodytų šio procesinio dokumento turinio reikalavimų, antra, kaltinamojo akto trūkumai yra tokie, kurių negalima ištaisyti nagrinėjant bylą teisme ir, trečia, kaltinamojo akto trūkumai trukdo teismui nagrinėti bylą (Milinis, Bilius, 2014, p.383-396).

Sutinkamai su BPK 232 straipsniu bylos parengimo nagrinėti teisme metu teismas gali perduoti bylą prokurorui. BPK 234 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad bylą perduodama prokurorui, kai ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės šio Kodekso 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ar yra kitų esminių baudžiamojo proceso pažeidimų, kurie trukdo nagrinėti bylą. Pažymėtina, kad bet kokią teismo sprendimą prokuroras gali apskųsti Aukštesniajam teismui remiantis BPK 439 straipsniu.

2018 m. lapkričio 20 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas, nusprendė perduoti baudžiamąją bylą prokurorui, nes kaltinamajame akte nenurodytas tikslus nusikalstamų veikų atlikimo laikas – taigi nenurodyti svarbūs nusikaltimo sudėties objektyviosios pusės požymiai. Prokuroras padavė skundą dėl šio teismo priimtą nutarties. Vilniaus apygardos teismas prokuroro skundą tenkino ir Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartį perduoti baudžiamąją bylą prokurorui panaikino bei gražino nagrinėti to pačios sudėties pirmosios instancijos teismui. Aukštesnysis teismas konstatavo, jog BPK leidžia pirmosios instancijos teismui kylančius neaiškumus ar abejones dėl kylančių kliūčių spręsti nerašytinio proceso tvarka, o surengiant teismo posėdį. Tokiame posėdyje, galima išsakyti teismo įžvelgtus kaltinamojo akto trūkumus ir išaiškinti, ar kaltinimas objektyviai

objektyviai negalėtų būti konkretesnis, o jei taip, ar yra galimybės ištaisyti esančius pažeidimus negražinant bylos prokurorui, t.y. išsiaiškinti kaip galima ištaisyti padarytus pažeidimus greičiau ir labiausiai užtikrinant proceso dalyvių interesus.

Kita vertus, teismas ir nerengdamas teismo posėdžio, t.y. rašytinio proceso tvarka, įžvelgęs abejonių nekeliančius pažeidimus, jei jų pobūdis esmingai neapsunkina bylos nagrinėjimo, gali nuspręsti bylą perduoti nagrinėti teisiama jame posėdyje, bet kartu, t.y. ta pačia nutartimi, iki pirmojo teismo posėdžio pavesti prokurorui ištaisyti esamus pažeidimus, pataisyti kaltinamąjį aktą ir iki bylos nagrinėjimo pradžios įteikti jį pataisytą proceso dalyviams (tokios praktikos Aukštesnysis Teismas laikosi ir kituose bylose, pvz. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-204-1020/2018). Be to, teismas visais atvejais, pagal BPK 239 ir 287 straipsnių nuostatas, gali pavesti ikiteisminio tyrimo teisėjui ar prokurorui atlikti būtinus tyrimo veiksmus, negražindamas visos bylos prokurorui, ar esant pagrindui pagal BPK 256 straipsnį pakeisti kaltinimą, jei pats prokuroras net ir po teismo įpareigojimo apsvarstyti kaltinimo patikslinimo klausimą nesiima tokių veiksmų (apie teismo įsitikinimu padarytus pažeidimus, taip pat netinkamą prokuroro pareigų vykdymą ir pan., teismas visuomet gali informuoti aukštesnįjį prokurorą arba išsiųsti teismo sprendimą Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai) (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Remiantis LAT praktiką kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme nustatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kt.), tai yra laikoma kaip BPK 219 straipsnio 3 punkto pažeidimas.

Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartimi baudžiamąją bylą Nr. 1S-359-1020/2019 grąžino prokurorei, kadangi baudžiamojoje byloje buvo surašytas iš esmės BPK 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ir nustatytas 3 mėnesių terminas kaltinamojo akto trūkumams pašalinti. Remdamasis teismų praktika, teismas nurodė, kad kaltinamasis aktas negali būti laikomas atitinkančiu BPK 219 straipsnyje nustatytus reikalavimus, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Apylinkės teismas iš esmės pripažino, kad kaltinamajame akte nėra nurodomos kai kurios esminės kaltinimo aplinkybės, dalis jų atskleistos neišsamiai, o kai kurios nėra aiškiai suformuluotos, nėra aiški nusikalstamų veikų padarymo vieta, kaltinimą sunku suprasti, tai apsunkina kaltinamųjų teisę žinoti,

kuo jie yra kaltinami, ir gynybą nuo kaltinimo, o nukentėjusiesiems – tinkamai realizuoti savo teises baudžiamajame procese, taip pat ir pareikšti civilinį ieškinį už padarytą žalą atsakingiems asmenims, ir visa tai trukdo nagrinėti bylą. Apylinkės teismo įsitikinimu, iš kaltinamojo akto lieka neaišku, kodėl be veiksmų, kuriuos apėmė kaltinime suformuluotas kaltinamųjų susitarimas, aprašant T. M. veiksmus, nurodomi kito kaltinamojo veiksmai, kurie į šio susitarimo ribas nepatenka. Pasak teismo, kaltinime dėl BK 304 straipsnyje numatyto nusikaltimo padarymo T. M., neatskleistas nei kaltinamųjų susitarimas teikti melagingą informaciją įstaigoms ar tarnautojams, nei bendras siekis su N. J. gauti dokumentą ar suklastoto dokumento patvirtinimą, nei jos pačios veiksmai, pateikiant melagingą informaciją įstaigai ar tarnautojui. Iš kaltinimo neaišku, kaip T. M. realizavo BK 304 straipsnio objektyvią pusę ir kokių bendrų nusikalstamų numatytų tikslų ji siekė. Be to, vien pati kaltinimo formuluotė šioje dalyje neatskleidžia melagingos informacijos pateikimo objektyviųjų požymių ir tokiu kaltinimu nėra aiškiai apibrėžiamos kaltinimo ribos ir apimtis, taip apsunkinant galimybę kaltinamiesiems gintis nuo pareikšto kaltinimo. Iš kaltinimo neaišku, kaip T. M. galėjo bendrai veikti su N. J. piktnaudžiavimo tarnyba atveju ir kaip jos veika galėjo būti pakenkta ne vienos įstaigos prestižui bei kaip ši neturtinė žala priežastiniu ryšiu susijusi su T. M. veika. Be to, neaišku ir tai, kaip, nebūdamas BK 228 straipsnyje numatyto nusikaltimo subjektu ar BK 24 straipsnio 4-6 dalyse numatytu bendrininku, N. J. galėjo padaryti žalą nukentėjusiesiems ir minėtoms įstaigoms piktnaudžiavimo tarnyba veikoje. Nutartyje taip pat nurodoma, jog nors T. M. kaltinime inkriminuojamas BK 228 straipsnio 1 dalyje numatytas būtinasis požymis – didelė žala, tačiau jis nėra atskleidžiamas bei nėra nurodoma, kokio būtent dydžio turtinė žala buvo padaryta. Atitinkamai inkriminuojama neturtinė žala apibūdinama tik itin formaliai. Apylinkės teismo įsitikinimu, analogiškai trūkumai nustatyti ir kaltinimų BK 300 straipsnio 3 dalyje numatyto nusikaltimo padarymu dalyje – neatskleistas didelės žalos požymis, nors šis požymis turi esminės reikšmės veikos kvalifikavimui. Taip pat nutartyje pažymima, jog iš N. J. pateikto kaltinimo pagal BK 183 straipsnio 1 dalį formuluotės, neaiškus nei turto pasisavinimo dalykas, nei kaltinamojo santykis su galimai pasisavintu svetimu turtu, nei koku būdu jis turtą pasisavino. Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 6-ojo skyriaus prokurorės ir kaltinamosios T. M. gynėjo skundus buvo atmestas ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis palikta galioti nepakeista (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pagal BPK 234 straipsnio 2 dalį, 254 straipsnio 3 dalį pirmosios instancijos teismas, o pagal BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punktą apeliacinės instancijos teismas,

panaikinę pirmosios instancijos teismo nuosprendį, gali perduoti bylą prokurorui tuo atveju, kai nustatoma, kad ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas BPK 219 straipsnio reikalavimų iš esmės neatitinkantis kaltinamasis aktas ir tai trukdo nagrinėti bylą. Kadangi esminiai kaltinamojo akto trūkumai ir jų įtaka bylos nagrinėjimui teisme yra vertinamojo pobūdžio, kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad byla prokurorui gali būti perduodama esant trijų sąlygų visumai: 1) kaltinamojo akto turinys neatitinka BPK 219 straipsnyje nurodytų reikalavimų; 2) kaltinamojo akto trūkumai negali būti ištaisyti nagrinėjant bylą teisme; 3) kaltinamojo akto trūkumai trukdo teismui nagrinėti bylą. Teismas, priimdamas sprendimą dėl kaltinamojo akto esminės neatitikties BPK reikalavimams, savo sprendimą turi motyvuoti, nurodydamas, kodėl šių pažeidimų negalima ištaisyti teisme ir kaip jie trukdo nagrinėti bylą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose 2K-111-677/2016, 2K-88-942/2016).

Kitoje byloje, Vilniaus miesto apylinkės teisme 2019 m. rugsėjo 27 d. vykusio posėdžio metu kaltinamojo J. V. gynėjas pateikė prašymą perduoti bylą prokurorui BPK 234 straipsnio 2 dalies pagrindais. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. spalio 4 d. nutartimi kaltinamojo J. V. gynėjas prašymą tenkino ir baudžiamąją bylą Nr. 1-2177-1015/2019, kurioje E. L. kaltinamas pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, J. V. kaltinamas pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, 24 straipsnio 6 dalį bei 182 straipsnio 2 dalį, ir M. V. kaltinamas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, perdavė prokurorui nutartyje nurodytiems BPK pažeidimams pašalinti, nustatydamas 3 (trijų) mėnesių terminą, jį skaičiuojant nuo nutarties įsiteisėjimo. Teismas sutiko su gynėjo pozicija, jog surašytas kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nurodytų reikalavimų, kas trukdo bylą nagrinėti teisme bei pažeidžia kaltinamųjų teisę aiškiai ir tiksliai žinoti, kuo jie yra kaltinami, taip pat veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą, ginantis nuo pareikštų kaltinimų.

Teismas konstatavo, kad nors nagrinėti perduotoje byloje kaltinamiesiems inkriminuotas didelės vertės turtinės teisės įgijimas, tačiau kaltinime neatskleista konkreči minėtos turtinės teisės vertė. Tokį inkriminuotos apgaule įgytos turtinės teisės (valstybinės žemės sklypų nuomos teisės ne aukciono būdu) vertės nenurodymą teismas pripažino esminiu, trukdančiu teismui nagrinėti pareikštą kaltinimą ir kaltinamiesiems gintis. Nepaisant teismų praktikoje įtvirtintos teismo pareigos nagrinėjant baudžiamąsias bylas būti aktyviam, kas numatyta ir atitinkamame teisiniame reguliavime, taip pat BPK 256 straipsnyje numatytos galimybės bylos nagrinėjimo teisme metu teismui tikslinti kaltinimą ar kvalifikaciją, galiausiai prokuroro teisės teikti prašymą pakeisti faktines aplinkybes skirtingomis ar pakeisti veikos kvalifikavimą, apylinkės teismas konstatavo,

jog tai visgi nepaneigia reikalavimo tinkamai suformuluoti kaltinimą (nurodant būtinuosius inkriminuojamos nusikalstamos veikos požymius), o teisė tikslinti kaltinimą negali būti aiškinama kaip galimybė teismui bylos nagrinėjimo teisme metu atlikti ikiteisminiam tyrimui būdingus procesinius veiksmus (Vilniaus apygardos teismo 2019-11-04 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-362-932/2019). Šią teismo nutartį prokurorė apskundė Vilniaus apygardos teismui. Vilniaus apygardos teismas išnagrinėjęs prokurorės skundą, konstatavo, kad Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 4 d. nutartis, kuria baudžiamoji byla gražinta prokurorui teismo nurodytiems trūkumams pašalinti, yra teisėta ir pagrįsta, todėl naikinti skundžiamą nutartį prokurorės skunde nurodytais motyvais nėra teisinio pagrindo. Pažymėtina, kad apygardos teismo nutartis įsigalioja nuo jos priėmimo dienos ir yra neskundžiama (BPK 442 straipsniu).

Teismų praktikoje ne kartą yra akcentuota kaltinamojo akto svarba. Minėtas prokuroro priimamas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, be būtinųjų turinio elementų, nurodytų BPK 219 straipsnio 1, 2, 6, 7, 8 punktuose, turi būti informatyvus, jame svarbu aiškiai aprašyti veiką, kurios padarymu kaltinamas asmuo, nurodyti visus duomenis, leidžiančius daryti išvadą, kad tą veiką galėjo padaryti kaltinamajame akte nurodytas jos padarymu kaltinamas asmuo, taip pat būtina tiksliai kvalifikuoti veiką, aiškiai nurodant, kokia BK norma už padarytą veiką nustato baudžiamąją atsakomybę (BPK 219 straipsnio 3, 4, 5 punktai). Taigi, kaltinamasis aktas turi būti pakankamai konkretus: kaltinamasis turi aiškiai žinoti, dėl kokios veikos padarymo jis tapo kaltinamuoju, pagal kokią BK normą ta veika kvalifikuojama, kokiais duomenimis grindžiamas kaltinimas. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą akcentuota, jog kaltinamasis aktas turi būti surašomas itin kruopščiai, ypač turinio prasme jame neturi būti esminių trūkumų ar nesutapimų su bylos medžiaga, kurie sudarytų kliūtį teisingo sprendimo priėmimui. Kaltinamasis aktas pirmosios instancijos teismui yra sprendimo krypties orientyras bei sprendimo ribų kriterijus, būtent todėl privalo atitikti byloje faktiškai nustatytas aplinkybes.

Teismas ir teisėjas, vykdydami teisingumą, nėra saistomi ikiteisminio tyrimo nagrinėjimo metu surinktų įrodymų, nes, kaip minėta, konstitucinė teismo priedermė yra visapusiškai ir objektyviai iširti visą bylos medžiagą ir priimti teisingą sprendimą (teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis. Teisėjo vadovavimo procesui principas apima ne tik teisėjo pareigą, laikantis šalių procesinio lygiateisiškumo, kiekvienos šalies teisė būti išklaustyta principų, užtikrinti bylos eigą, bet ir visais atvejais užtikrinti proceso operatyvumo bei koncentracijos principus, užkirsti kelią bet kokioms galimybėms vilkinti baudžiamosios bylos nagrinėjimą, baudžiamojo proceso dalyviams

piktnaudžiauti procesinėmis ar kitomis teisėmis. Lietuvos Respublikos KT jurisprudencijoje ne kartą pažymėta, kad konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2012 m. rugsėjo 25 d., 2012 m. gruodžio 19 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).

Lenkijos BPK panašiai reglamentuoja teismo sprendimą grąžinti kaltinamąjį aktą prokurorui. Lenkijos BPK 337 straipsnio §1 numato, kad jeigu kaltinamasis aktas neatitinka reikalavimų numatytų šio kodekso 119, 322, 333 ir 335 straipsnių, o taip pat jeigu nebuvo įvykdyti reikalavimai numatyti 334 straipsnyje, tokiu atveju teismas gali grąžinti kaltinamąjį aktą prokurorui trūkumams pašalinti, nustatant 7 dienų terminą. Pašalinus trūkumus prokuroras remiantis Lenkijos BPK 334b straipsniu, pateikia naują kaltinamąjį aktą arba palaiko ankstesnį. Tačiau remiantis Lenkijos BPK 344a straipsniu perduodant bylą prokurorui papildyti ikiteisminį tyrimą, jeigu atlikti teisme tai būtų neįmanoma, konkretus terminas nėra nurodomas. Lietuvos BPK 245 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad teismas perduodamas bylą prokurorui dėl baudžiamojo proceso pažeidimų ar tyrimo papildymo, nustato konkretų terminą, pažeidimams pašalinti ar ikiteisminiam tyrimui papildyti.

Kiek kitoks modelis yra numatytas Vokietijos BPK, kuriame tiesiogiai nenurodyta, kad kaltinamasis aktas gali būtų grąžinamas prokurorui, tačiau Vokietijos BPK §207 numatyta, kad teismas bylos parengimo metu perduodant nagrinėti bylą, savo nutartyje nurodo trūkumus, kurios reikia pašalinti, vienas iš jų būtų pvz., kai veika vertinama kitaip nei kaltinamajame akte.

Apibendrinant šią potemę, pažymėtina, kad aiškinant BPK 219 straipsnio nuostatas, svarbu tai, kad ne bet kokie kaltinamajam aktui keliamų reikalavimų pažeidimai yra pagrindas grąžinti bylą prokurorui – tokį sprendimą teismas gali priimti tik tuomet, jei šių trūkumų negalima ištaisyti teisme ir jie trukdo nagrinėti bylą. Minėta, kad teismas, priimdamas sprendimą dėl kaltinamojo akto esminės neatitikties BPK reikalavimams, savo sprendimą turi motyvuoti, nurodydamas, kodėl šių pažeidimų negalima ištaisyti teisme ir kaip jie trukdo nagrinėti bylą.

2.3. Kaltinimo keitimo ypatumai nagrinėjant bylą teisme

Kaltinimo keitimas – tai tokia situacija, kai perdavus bylą nagrinėti teisme, paaiškėja, kad faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės skiriasi nuo tų, kurie yra suformuluoti kaltinamajame akte. Kaip nurodo Albertas Milinis ir Mindaugas Bilius „, gali būti taip, jog nagrinėjant bylą teisme gali paaiškėti, kad kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės skiriasi, arba, kad veika turi būti kvalifikuojama kitaip“ (Milinis, Bilius, 2014, p.383-396).. Kaltinimo keitimą teisme reglamentuoja BPK 255 ir 256 straipsniai. Šiuose straipsniuose yra kalbama ne apie bet kokių faktinių aplinkybių, bet apie iš esmės skirtingų, nei nurodyta kaltinamajame akte, faktinių aplinkybių pasikeitimą. „Nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės BPK 255, 256 straipsnių prasme yra kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės, kurios individualizuoja kaltinamojo padarytą veiką, sudaro pagrindą ją kvalifikuoti kaip nusikalstamą ar turi reikšmės skiriant bausmę“. Teismų praktikoje iš esmės skirtingomis aplinkybėmis pripažįstamos tokios nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, kurios lemia veikos kvalifikavimą pagal kitą baudžiamąjį įstatymą arba kitą veikos teisinį požymį, kuris būtinas kaltininko veiką pripažinti nusikalstama (Teismų praktika, 2009, Nr. 31).

Kaip nurodoma baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236-648/2020, konkrečios baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia kaltinamasis aktas, taip pat teisėjo nutartis bylą perduoti nagrinėti teisiamaajame posėdyje. Pagal baudžiamojo proceso įstatymą byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje (BPK 255 straipsnio 2 dalis). Kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamaajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta (BPK 255 straipsnio 2 dalis). Kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimo teisme klausimus reglamentuoja BPK 256 straipsnis. Šiame straipsnyje įtvirtinti du kaltinimo keitimo teisme atvejai: 1) pagal prokuroro ar nukentėjusiojo rašytinį prašymą; 2) teismo iniciatyva. Bet kuriuo atveju teismui tenka pareiga apie tai, kad yra pagrindas manyti, jog kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota ar kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, nedelsiant pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams.

Pagal kasacinės instancijos teismo formuojamą praktiką kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės ir jos kvalifikavimas BPK 256 straipsnyje nustatyta tvarka gali būti keičiami ne tik bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, bet ir apeliacinio proceso metu (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-42-942/2016, 2K-265-693/2015 ir kt.). Minėta, kad, vadovaudamasis BPK 256 straipsnio 2 ir 3 dalimis, apeliacinės instancijos teismas, nustatęs pagrindą, gali keisti kaltinime nurodytas esmines faktines aplinkybes ar kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą ir savo iniciatyva, kita vertus, tokiu atveju apie tokią galimybę teismas turi pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams ir informuoti apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šiame kontekste pažymėtina, kad KT 2013 m. lapkričio 15 d. yra pasisakęs dėl kaltinimo keitimo teisme, o būtent apie situaciją, kai iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, nustatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytų nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytų požymių visumos dalis, traktuotina kaip nesudaranti prielaidų pažeisti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą. Kartu KT pažymėjo, kad kitaip vertintina situacija, kai kaltinamasis nuteisiamas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, nustatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme. Nors tokiu atveju kaltinamasis žino, kuo yra kaltinamas, turi galimybę gintis nuo kaltinimo (ginčyti tiek nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nustatytus teisinius požymius, tiek jų visumą), jis neprivalo numatyti, kad atskiri baudžiamajame įstatyme nustatyti nusikalstamos veikos požymiai gali būti pakeisti kitokiais arba kad gali būti nustatyti nauji požymiai. Žinodamas tokią galimybę, kaltinamasis galėtų kitaip organizuoti savo gynybą. Vadinasi, apie tai, kad kaltinamasis gali būti nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, įtvirtinantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, teisiamejame posėdyje jam turi būti iš anksto pranešta (Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos BPK 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 320 straipsnio

3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Konstitucijai, 2013).

Pažymėtina, kad EŽTT sprendimuose bylose dėl gynybos teisių pažeidimo nusikalstamos veikos kvalifikavimo pakeitimo kontekste nurodoma, kad Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punkto nuostatos rodo, jog reikia atkreipti ypatingą dėmesį į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimą. Detali informacija apie nusikalstamą veiką baudžiamajame procese yra itin svarbi, nes nuo jos pateikimo momento įtariamajam yra oficialiai pranešta apie pateikiamą jam kaltinimo faktinį ir teisinį pagrindą (pvz., 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Sipavičius prieš Lietuvą, peticijos Nr. 49093/99). EŽTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad EŽTK 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. apie veikas, kurias jis įtariamas padaręs ir kuriomis grindžiamas kaltinimas, bet ir apie teisinį šių veikų vertinimą. Ši informacija turi būti išsami. Analizuojamos Konvencijos nuostatos apimtis konkrečiu atveju turi būti įvertinta atsižvelgiant į Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojamą bendresnę teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. EŽTT praktikoje pabrėžiama, kad baudžiamosiose bylose visiškos, išsamios informacijos apie kaltinamajam pateikiamus kaltinimus, taigi ir apie tai, kaip teismas gali juos tuo konkrečiu atveju teisiškai vertinti, pateikimas yra būtina sąlyga proceso teisingumui užtikrinti. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a ir b punktai yra tarpusavyje susiję, ir teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą turi būti svarstoma atsižvelgiant į kaltinamojo teisę pasirengti savo gynybai. Taikydamas nurodytus principus konkrečiose jam pateiktose situacijose, EŽTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad tuo atveju, kai kaltinimas iš esmės pakeičiamas, kaltinamajam turi būti suteikiama tinkama galimybė įgyvendinti savo gynybos teises dėl pakeisto kaltinimo.

Kaltinimas gali būti keičiamas pakeičiant teisinį veikos vertinimą (kvalifikavimą), taip pat inkriminuojamos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis (Girdauskas, 2012, p. 186-206).

Mokslinėje literatūroje išskiriami du kaltinimo keitimo variantai: t.y. kai kaltinimas keičiamas arba į sunkesnę, arba į lengvesnę.

Baudžiamąjį proceso teisės teorijoje laikoma, kad sunkesnis kaltinimas yra tada, kai:

- 1) teisiniam kaltinamojo veiksmų vertinimui pritaikoma kita baudžiamąjį įstatymo norma (kitas straipsnis, kita straipsnio dalis ar kitas punktas), kurios sankcija

numato griežtesnę atsakomybę (tai yra bausmės minimali ir/ar maksimali ribos yra didesnės arba numatoma papildoma bausmė);

- 2) į kaltinimą įtraukiami papildomi epizodai ar faktai, sąlygojantys kaltinimo pakeitimą į sunkesnę, arba keičiantys faktinę kaltinimo apimtį, nors ir nekeičiantys teisiamojo neteisėtų veiksmų teisinio įvertinimo.

Lengvesnis kaltinimas yra tuomet, kai:

- a) teisiniam kaltinamojo veiksmų vertinimui pritaikoma kita baudžiamojo įstatymo norma (kitas straipsnis, kita straipsnio dalis ar kitas punktas), kurios sankcija numato švelnesnę atsakomybę (tai yra bausmės minimali ir/ar maksimali ribos yra mažesnės, nebenumatoma papildoma bausmė);
- b) iš kaltinimo šalinami tam tikros nusikalstamos veikos ar jos atskiri epizodai ar faktai, sudarantys pagrindą sunkesniai kaltinimui (pavyzdžiui, grupiškumas, kartotinumai) (Šumskas, 2002, p. 187-190).

Teisme, keičiant kaltinime nurodytas esmines faktines aplinkybes ar veikos kvalifikavimą, būtina laikytis BPK 255, 256 straipsnių, kurie reglamentuoja kaltinimo pakeitimą. BPK 256 straipsnyje nurodyta, kad iki įrodymų tyrimo pabaigos prokuroras ir nukentėjusysis turi teisę paduoti rašytinį prašymą pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis arba pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą. Kaltinimą pakeisti turi teisę prokuroras ir nukentėjusysis. Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarime buvo pripažinta, kad ir teismas savo iniciatyva gali keisti kaltinime nurodytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, iki šio nutarimo galėjo keisti tik nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Iš to matyti, kad atsirado ir trečias subjektas kuris kaltinimo pakeisti negali, tačiau gali pakeisti faktines aplinkybes arba veikos juridinį kvalifikavimą, t. y. teismas. Nukentėjusysis ir prokuroras teikia rašytinį prašymą pakeisti kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis arba pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą, o teismas priima nutartį dėl faktinių aplinkybių pakeitimo arba veikos kvalifikavimo.

Tokiu atveju aktualiu aspektu tiek pagal nacionalinių teismų, tiek pagal tarptautinių teismų formuojamą praktiką tampa tai, kad kaltinamajam skubiai ir nuodugniai būtų pranešta jam suprantama kalba apie jam reiškiamo kaltinimo pagrindus ir motyvus bei suteikta pakankamai laiko pasirengti gynybai. Kaltinimo keitimo atvejais teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai. Patenkinęs tokį prašymą, teismas nustato konkretų pertraukos laiką. Prašymas pakeisti kaltinimą turi būti įteiktas iki baigiamųjų kalbų. Baigiamųjų kalbų stadijoje

paaikšėjus pagrindui keisti kaltinimą, turi būti grįžta į įrodymų tyrimo stadiją ir išsprendžiamas kaltinimo pakeitimo klausimas. Baigiamosios kalbos metu kaltinimo pakeitimas yra negalimas, išskyrus tuos atvejus, kai turi būti keičiamos faktinės aplinkybės iš esmės nesiskiriančios nuo išdėstyto kaltinamajame akte. Jeigu valstybinis kaltintojas mano, kad kaltinamasis turi būti išteisintas, tokia pozicija turi būti išsakyta baigiamųjų kalbų stadijoje. Šiuo atveju prokuroras neatsisako kaltinimo, bet motyvuodamas konstatuoja, kad kaltinamasis turi būti išteisintas. Tačiau jeigu prokuroras mano, kad įrodymų tyrimo metu dalis suformuluotų kaltinimų neįrodyti, tai jis baigiamojame kalboje negali atsisakyti dalies kaltinimo (kaltinimo pakeitimas lengvesniu). Tai valstybinis kaltintojas privalo padaryti įrodymų tyrimo stadijoje, teismui įteikdamas prašymą pakeisti nusikalstamos veikos kvalifikavimą lengvesniu nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu. Jeigu tokios aplinkybės paaikškėja baigiamųjų kalbų metu, tai prokuroras turi teismo reikalauti, kad kaltinimo pakeitimo klausimo išsprendimui turi būti grįžta į įrodymų tyrimo stadiją.

Prokuroras ir nukentėjusysis turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti rašytinį prašymą kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis. Šiame prašyme turi būti išdėstytos šios iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės. Teismas, gavęs rašytinį prašymą, taip pat tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, apie tai nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Jeigu yra gautas prokuroro ar nukentėjusiojo prašymas kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis, šio prašymo nuorašai įteikiami nagrinėjimo teisme dalyviams. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, nuosprendyje gali būti paliekamos ir kaltinamajame akte nurodytos veikos faktinės aplinkybės.

2017-10-03 LAT nutartyje Nr. 2K-218-222/2017 pažymėtina, kad kaltinimas apeliaciniame instancijoje gali būti keičiamas, kai to prašoma paduotuose apeliaciniuose skunduose, arba tai gali daryti bylą nagrinėjantis teismas savo iniciatyva (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojame byloje). Tačiau visais šiais atvejais taip pat būtina laikytis BPK 255, 256 straipsniuose nustatytos kaltinimo keitimo tvarkos.

Nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teisme byla buvo nagrinėjama pagal nuteistųjų A. Š. ir V. N. apeliacinius skundus. Apeliacinio proceso metu prokuroras pateikė teismui prašymą pakeisti kaltinimą, patikslinant veikos kvalifikavimą ir faktines aplinkybes, kurios nenurodytos kaltinimų aprašomojoje dalyje. Iš bylos medžiagos matyti, kad kaltinimo pakeitimas atitinka BPK 256 straipsnyje nurodytas taisykles, pagal

kurias prokuroras turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti rašytinį prašymą kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis, taip pat pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą (BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalys). Apeliacinės instancijos teismas visus privalomus procedūras, susijusių su kaltinimo keitimu nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, reikalavimus pagal BPK 256 straipsnio 1, 2 ir 3 dalis atliko. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kad gauto prokuroro prašymo nuorašai įteikti nagrinėjimo teisme dalyviams, iš jų – ir nuteistajam A. Š., kuris (pateikdamas rašytinį pareiškimą ir per savo gynėją) nurodė, kad su prokuroro pateiktu kaltinimo pakeitimu yra susipažinęs, kaltinimo esmę supranta, kaltės nepripažįsta, parodymų ir paaiškinimų dėl kaltinimo duoti nepageidauja. Be to, teismas proceso dalyvių prašymu padarė pertrauką susipažinti su prokuroro prašymu pakeisti kaltinimą ir suteikė laiko pasiruošti gynybai. Apeliacinio bylos nagrinėjimo metu teismo posėdžiuose dalyvavo A. Š. gynėjas.

Esant pirmiau nurodytoms aplinkybėms darytina išvada, kad A. Š. teisę į gynybą, įtvirtintą BPK 10 straipsnyje, įgyvendino, t. y. ši teisė nebuvo pažeista. Be to, byla nagrinėta laikantis rungimosi principo, t. y. kaltinimo ir gynybos šalims turint lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pareikšti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jos teisingam išsprendimui (BPK 7 straipsnio 2 dalis). Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasatorius konkrečių pažeidimų, susijusių su šališku bylos išnagrinėjimu apeliacinės instancijos teisme, skunde iš esmės nenurodo, tiesiog juos deklaruoja. Pažymėtina ir tai, kad A. Š. baudžiamoji byla apeliacinės instancijos teisme išnagrinėta remiantis pakeistu kaltinimu, dėl kurio turinio nuteistasis ir jo gynėjas jokių pretenzijų nereiškė, apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas A. Š. kaltu padarius BK 225 straipsnio 3 dalyje nustatytą nusikalstamą veiką, bylos nagrinėjimo teisme ribų (BPK 255 straipsnis) neperžengė, nes A. Š. nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kurios esminės faktinės aplinkybės bei atitinkamas BK specialiosios dalies straipsnis nesiskiria nuo pakeistame kaltinime nurodytų. Kasacinio skundo teiginiai apie viso kaltinimo pakeitimą ir negalimumą priimti tokį nuosprendį, pagal kurį pasitvirtino dalis ankstesnio nuosprendžio, apie kaltinimus (kaltinamajame akte ir pakeistą teisme) kaip vienas kitą paneigiančius niekuo nepagrįsti, neatitinka tikrovės, paremti subjektyviais samprotavimais, neatskleidžiančiais nei kokie konkretūs teisės pažeidimai šiuo aspektu padaryti, nei kokios būtent aplinkybės tai parodo. Taigi darytina išvada, kad kasaciniame skunde nurodytų esminių BPK pažeidimų nagrinėjant

bylą apeliacinės instancijos teisme nepadaryta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme sąlygos pakeisti bylos nagrinėjimo teisme ribos išvardintos BPK 255 straipsnio 2 dalyje. Neįspėjus kaltinamojo iš anksto teismas gali keisti kaltinimo turinį tik tuomet, kai kaltinamojo veiksmai nėra perkvalifikuojami pagal "sunkesnę" baudžiamojo įstatymo normą arba naujai nustatytos aplinkybės esmingai nesiskiria nuo išvardintų kaltinamajame akte.

Taigi, pirma sąlyga siejama su sunkesniu kaltinimu. Baudžiamojo proceso teisės teorijoje laikoma, kad sunkesnis kaltinimas yra tada, kai:

1. teisiniam kaltinamojo veikslių vertinimui pritaikoma kita baudžiamojo įstatymo norma (kitas BK straipsnis, kita straipsnio dalis ar kitas punktas), kurios sankcija numato griežtesnę atsakomybę (tai yra bausmės minimali ir/ar maksimali ribos yra didesnės arba numatoma papildoma bausmė);
2. į kaltinimą įtraukiami papildomi epizodai ar faktai, sąlygojantys kaltinimo pakeitimą į sunkesnį, arba keičiantys faktinę kaltinimo apimtį, nors ir nekeičiantys teisiavimo neteisėtų veikslių teisinio įvertinimo (Šumskas, 2002, p.188-190).

BPK numatyta, kad kai iš esmės keičiamos faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės pasunkina kaltinamojo padėtį, t. y. kai kaltinimas keičiamas į sunkesnį, kaltinamasis visais atvejais privalo būti informuotas apie tokią galimybę.

Kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiama jame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta. Baudžiamasis įstatymas, numatantis sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą yra toks, kai nusikalstama veika kvalifikuojama pagal tokį baudžiamojo kodekso straipsnį (dalį, punktą), kurio sankcija numato griežtesnę bausmę, lyginant su tuo baudžiamuoju įstatymu, pagal kurį buvo kvalifikuota kaltinamojo veika. Baudžiamasis įstatymas, numatantis lengvesnę nusikalstamą veiką yra toks, kuriuo nustatoma švelnesnė bausmė ar kitokios lengvesnės teisinės pasekmės (pavyzdžiui, inkriminuojama baigta nusikalstama veika perkvalifikuojama į pasikėsinimą ją padaryti, nustatoma, kad nusikalstama veika padaryta ne tyčia, o dėl neatsargumo ir pan.) nei tuo baudžiamuoju įstatymu, pagal kurį buvo kvalifikuota kaltinamojo veika. Be to, ši BPK redakcija numato, kad esminės faktinės veikos aplinkybės gali būti keičiamos tik prokuroro, nukentėjusiojo ar nukentėjusiojo atstovo iniciatyva. Kaltinimo keitimo atvejais teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti

gynybai. Patenkinęs tokį prašymą, teismas nustato konkretų pertraukos laiką. Prašymas pakeisti kaltinimą turi būti įteiktas iki baigiamųjų kalbų. Baigiamųjų kalbų stadijoje paaiškėjus pagrindui keisti kaltinimą, turi būti grįžta į įrodymų tyrimo stadiją ir išsprendžiamas kaltinimo pakeitimo klausimas. Baigiamosios kalbos metu kaltinimo pakeitimas yra negalimas, išskyrus tuos atvejus, kai turi būti keičiamos faktinės aplinkybės iš esmės nesiskiriančios nuo išdėstytųjų kaltinamajame akte. Taigi, pagal šį reguliavimą teismas savo iniciatyva, nesant minėtų proceso dalyvių prašymo, negali keisti faktinių veikos aplinkybių iš esmės skirtingomis. Taigi, pagal šiuo metu galiojančią BPK redakciją, nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės iš esmės skirtingomis gali būti keičiamos tik esant prokuroro ir nukentėjusiojo prašymui. Apie esminį faktinių aplinkybių pasikeitimą būtina iš anksto pranešti kaltinamajam ir jo gynėjui. Jei keičiasi ne esminės faktinės aplinkybės apie tai iš anksto pranešti kaltinamajam ir jo gynėjui proceso įstatymas neįpareigoja. Neesmines faktines aplinkybes savo iniciatyva gali pakeisti ir teismas, priimdamas nuosprendį.

Kaip numatyta mokslinėje literatūroje, kaltinimas priklausomai nuo aplinkybių gali būti keičiamas dviem būdais: t.y. keičiant faktines aplinkybes bei keičiant teisinį veikos vertinimą (kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal kitą baudžiamojo įstatymo straipsnį). Galiojant senajam BPK, kaltinimo keitimas (anksčiau vadinosi - pakeitimas) buvo aiškinamas kitaip. 1992 metų BPK kaltinimo pakeitimas buvo apibūdinamas 280 straipsnyje, nurodant, kad "pakeisti kaltinimą galima, jeigu naujasis kaltinimas savo faktinėmis aplinkybėmis iš esmės nesiskiria nuo pradinio kaltinimo." Tuo tarpu jeigu pakeistas kaltinimas savo faktinėmis aplinkybėmis iš esmės skiriasi nuo pradinio kaltinimo, tuomet byla gražinama tyrimui papildyti (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 1992, 190 p.). Kaip matyti iš minėto straipsnio, kaltinamojo padėtis gali būti lengvinanti t.y. kaltinimą keičiant į lengvesnį, bei sunkinanti kaltinamojo teisinę padėtį, t.y. kaltinimą keičiant į sunkesnį. Be to, iki 2003 metų galiojantis BPK draudė faktines nusikalstamos veikos aplinkybes pakeisti iš esmės skirtingomis nei nurodyta kaltinime. Toks draudimas galiojo nepriklausomai nuo to ar iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės sunkina ar lengvina kaltinamojo padėtį. Esant minėtoms aplinkybėms byla turėtų būti gražinama į parengtinį tyrimą (Šumskas, 2002, p. 188-190).

Vokietijos baudžiamajame procese taip pat egzistuoja tokia kategorija, kaip kaltinimo keitimas. Kaip numatyta §266 straipsnyje, jeigu prokuroras proceso metu išplečia kaltinimą, nuroydamas ir kitas kaltinamojo nusikalstama veikas, teismas gali savo sprendimu juos pridėti prie šio proceso, jei šios veikos priklauso jo jurisdikcijai ir kaltinamasis tam pareiškia sutikimą. Papildomi kaltinimai gali būti pareikšti ir žodžiu bei

įrašyti į teismo posėdžio protokolą, jeigu jų turinys atitinka Vokietijos BPK §200 1 dalį, tačiau kaltinamajam turi būti suteikiama teisė gintis nuo pareikštų kaltinimų ir prašyti pertraukos. Pastebėtina, jog tokia galimybė, kad kaltinimai būtų pareikšti žodžiu ir įrašomi į teismo posėdžio protokolą, Lietuvoje netaikoma.

Kaltinimo keitimo institutas yra numatytas ir Lenkijos BPK. Šios knygos 398 straipsnyje yra nurodoma, kad jei remiantis aplinkybėmis, kurios paaikškėjo bylos nagrinėjimo metu, prokuroras išplėtė kaltinimą, tokiu atveju teismas, kaltinamajam sutikus, gali pripažinti naują kaltinimą tuo pačio posėdžio metu, išskyrus atvejus, jeigu reikia pasirengti naujam procesui. Kaltinamojo prašymu procesas gali būti nutrauktas, kad jis galėtų tinkamai pasiruošti gynybai. Jei procesas atidėdamas, prokuroras surašo naują arba papildomą kaltinamąjį aktą.

Grįžtant prie Lietuvos BPK, atkreiptinas dėmesys, kad kaltinimo keitimą teisme reglamentuojančios nuostatos galioja ir bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu. Inkriminuojamos veikos faktinių aplinkybių ir kvalifikavimo pakeitimo teisme klausimai specialiai reglamentuojami BPK 255, 256 straipsniuose, išdėstytuose BPK XIX skyriuje, apibrėžiančiame bendrąsias nagrinėjimo teisme nuostatas. Šios nuostatos pagal BPK 320 straipsnio 6 dalį taikomos ir nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, tačiau atsižvelgiant į apeliacinio proceso ypatumus, išdėstytus BPK XXV skyriuje. Kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės ir jos kvalifikavimas BPK 256 straipsnyje nustatyta tvarka gali būti keičiami ne tik bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, bet ir apeliacinio proceso metu. LAT nutartyje Nr. 2K-218-222/2017, yra pažymėjęs, kad kaltinimas apeliacinėje instancijoje gali būti keičiamas, kai to prašoma paduotuose apeliaciniuose skunduose, arba tai gali daryti bylą nagrinėjantis teismas savo iniciatyva. Tačiau visais šiais atvejais taip pat būtina laikytis BPK 255, 256 straipsniuose nustatytos kaltinimo keitimo tvarkos. Pagrindinė taisyklė, formuojama teismų praktikoje tai, kad apeliaciniame skunde turi būti išdėstytas prašymas ir motyvai dėl kaltinimo pakeitimo. Taigi, darytina išvada, kad kaltinimo pakeitimo ir kaltinimo atsisakymo santykio problema apeliacinės instancijos teisme sprendžiama pagal tas pačias taisykles kaip ir pirmosios instancijos teisme.

2017 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos KT nutarime dėl Lietuvos Respublikos BPK 320 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Konstitucijai pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas (Konstitucinio teismo 2007 m. birželio 28 d. nutarimas, redakcija; Žin. Nr. 81-3312) tiek, kiek jame nenustatyti apeliacinės instancijos teismo įgaliojimai, ištyrus įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios

instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams. Taip pat pripažino, kad Lietuvos Respublikos BPK 320 straipsnio 4 dalis (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312) tiek, kiek ja draudžiama baudžiamąją bylą apeliacine tvarka pagal nuteistojo apeliacinį skundą nagrinėjančiam teismui pabloginti kito nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį nesant dėl to prokuroro, privataus kaltintojo, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundo, neprieštarauja Konstitucijai.

Pabrėžtina, kad pakeitus kaltinimą bylos nagrinėjimo teisme metu ribų taisyklė nenustoja veikti. Tolesnis teisminis nagrinėjimas taip pat gali būti vykdomas tik dėl tų nusikalstamų veikų, kurios yra išvardintos naujame kaltinime. Kaltinimo institutas sudaro galimybę pataisyti kaltinimą ir faktines aplinkybes teisme negrąžinant kaltinamojo akto prokurorui ir tai yra veiksminga bylos nagrinėjimo greitumo ir operatyvumo atžvilgiu.

IŠVADOS

1. Vienas iš pagrindinių kaltinimo tikslų yra siekti atskleisti nusikalstamą veiką bei ją padariusius asmenis, surinkus pakankamai duomenų, kurie patvirtintų, kad būtent šis asmuo įvykdė nusikalstamą veiką, ir tokiu būdu byloje būtų priimtas teisėtas, ir pagrįstas sprendimas.
2. Kaltinamasis aktas – tai procesinis dokumentas, kurio surašymu baigiamas ikiteisminis tyrimas. Jame aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, tą veiką kvalifikuojantis baudžiamasis įstatymas ir asmuo, kaltinamas padaręs tą veiką. Kaip nurodyta BPK 22 straipsnyje, kaltinamuoju yra laikomas asmuo, dėl kurio šio Kodekso nustatyta tvarka yra prokuroro priimtas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla pagreitinto proceso tvarka.
3. Kaltinamuoju aktu yra apibrėžiamos bylos nagrinėjimo teisme ribos, todėl kaltinamojo akto turinys turi atitikti įstatymo keliamus reikalavimus kaltinamojo akto turiniui. Surašius kaltinamąjį aktą, įtariamasis tampa kaltinamuoju. Gavęs kaltinamąjį aktą, jis galutinai sužino, kuo yra kaltinamas, kokie kaltinimai bus nagrinėjami teisme ir kokiais duomenimis kaltinimai yra grindžiami. Šie duomenys suteikia galimybes kaltinamajam pasiruošti gynybai bylos nagrinėjimo teisme metu.
4. Surinkus medžiagą ikiteisminio tyrimo metu, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą ir perduoda pirmosios instancijos teismui, remiantis teisingumo taisyklėmis turinčiam nagrinėti baudžiamąją bylą. Kaltinamasis aktas turi būti informatyvus, turi būti aišku kuo remiantis yra kaltinamas asmuo. Kaltinamajame akte turi būti aiškiai aprašyta veika, kuriuos padarymu yra kaltinama, išvardyti visus duomenis, leidžiančius daryti išvadą, kad tą veiką galėjo padaryti kaltinamajame akte nurodytas asmuo bei tiksliai kvalifikuoti veiką, nurodant kokią BK normą numato baudžiamąją atsakomybę. Be to, Lenkijoje surašant kaltinamąjį aktą nurodoma kaltinamojo finansinė padėtis bei į tai atsižvelgiama skiriant finansines bausmes ir kt. Manytina, kad toks teisinis reguliavimas galėtų būti svarstytinas ir Lietuvoje.
5. Baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme vyksta tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ta byla perduota nagrinėti teismajame posėdyje. Tai reiškia, kad bylos nagrinėjimas vyksta tuose rėmuose, kuriuos nustato kaltinamasis aktas ir teisėjo nutartis perduoti bylą nagrinėti teismajame posėdyje.

6. Sutinkamai su BPK 254 straipsnio 3 dalimi, pagrindas bylą grąžinti prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti konstatuojamas tada, kai kaltinamasis aktas iš esmės neatitinka pirmiau nurodytoje teisės normoje nustatytų jam keliamų reikalavimų ir / ar nustatomi kiti esminiai baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai.
7. Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme sąlygos pakeisti bylos nagrinėjimo teisme ribos išvardintos BPK 255 straipsnio 2 dalyje. Kaltinimas priklausomai nuo aplinkybių gali būti keičiamas dviem būdais: t.y. keičiant faktines aplinkybes arba keičiant teisinį veikos vertinimą (kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal kitą baudžiamojo įstatymo straipsnį).
8. Išanalizavus Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros už 2018-2020 metus ataskaitas, matyti, kad per pastaruosius 3 metus pastebima perduodamų baudžiamųjų bylų su kaltinamuoju aktu mažėjimo tendencija. O baudžiamųjų bylų perduotų su pareiškimu užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka bei užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu padidėjo. Tas rodo, kad ekonomiškumo bei operatyvumo principai taikomi tam, kad operatyviai būtų atliekamas ikiteisminis tyrimas ir kad byla būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką. Be to, pastebimas poreikis, kad panašiai, kaip ir Lenkijoje, kaltinamąjį aktą dėl kai kurių nusikaltimų (nesunkių) galėtų surašyti ikiteisminio tyrimo pareigūnas, patvirtinus prokurorui ir nerašant ikiteisminio tyrimo veiksmų ataskaitos.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 37-1341.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, , Nr. 33–1014.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d880ac10082d11e588da8908dfa91cac> [interaktyvus, žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
5. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo,“ 2015-06-01, Nr. 8538. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/d7e6b1d0083411e588da8908dfa91cac> [interaktyvus, žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
6. Lietuvos Respublikos konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas 2003 m. kovo 20 d. Nr. IX-1379. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207678> [interaktyvus, žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-136 “Dėl rekomendacijų dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui patvirtinimo”. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5e972390089911e5b0d3e1beb7dd5516>. [interaktyvus, žiūrėta 2021-01-15].

Tarptautinės teisės aktai:

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7, (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 96-3016.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1995). *Valstybės žinios*, Nr. 40-987.

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. The German code of criminal procedure. Prieiga per internetą:
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html.
2. Criminal Procedure Code of the Republic of Poland (1997, amended 2003).
Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997%20am%202003_en.pdf

Specialioji literatūra:

1. Ancelis, P. (2012). *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 13.
2. Alenhain, K., Dietmeier F., May M. (2013), *Die Praxis der Absprachen in Strafverfahren*, Düsseldorf, p. 71.
3. Bieliūnas, E. (2017). *Nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir Europos Sąjungos teisingumo teismo jurisprudencija*. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 9.
4. Milinis, A., Bilius, M. (2014), *Kaltinimo keitimas teisme: teoriniai ir praktiniai aspektai, iš Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: mokslo studija*. Vilnius: Registrų centras, p. 383-396.
5. Bučiūnas, G.; Gruodytė, E.; ir Šalčius, M. (2017). *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, p. 486, 506-508.
6. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba, (2016). *Europos teisės į teisingumą vadovas*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, p. 27.
7. Fatkulin, F. (1971), *Izmenenije obvinenija*, Moskva: Juridiceskaja literatura, p. 11-13.
8. Girdauskas, M. (2012). *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui - 10 metų / sudarytojai Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Andrej Gorbatkov ; vyriausiasis mokslinis redaktorius Remigijus Merkevičius*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, p. 186-206.
9. Goda, G. (2005). *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius, p. 228.
10. Goda, G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, p. 346-348.
11. Gucenko, K., Golovko, L., Filimonov B. (2002), *Ugolovnyj proces zapadnych gosudarstv*. Moskva, p. 369.

12. Gušauskienė, M. (2007). *Teisė į gynybą atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas: teorines teisinės prielaidos ir praktinio taikymo problemas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
13. Matūzaitė, I., Valstybinis kaltinimas pirmosios instancijos teisme: magistro darbas. Vilnius, 2009.
14. Petrova, N. (2004), *Ciastnoje i subsidiarnoje obvinenije*, Samarskij universtitet, Samara, p. 27-29.
15. Prapiestis, J., Prapiestis D. (2016). *Kaltės institutas baudžiamojoje kasacijoje*. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=445417> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
16. *Prokuratura i prawo*, (2006), [interaktyvus, žiūrėta 2020-12-18] prieiga per internetą: <http://czytelniaonline.pl/magazine/16777524/2006/7-8/toc>.
17. Šukys, M. (2011). *Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolė: probleminiai aspektai ir tobulinimo galimybės*. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14868/%C5%A0ukys.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
18. Šumskas, A. (2002), *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme*. Vilnius: Justitia, p.187, 188-190.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. balandžio 21 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-511/2019.
2. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-421-1020/2018.
3. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-359-1020/2019.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 19 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje 2K-111-677/2016.
5. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-421-1020/2018.
6. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugpjūčio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-624-238/2019.

7. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-414-843/2019.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 24 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje 2K-88-942/2016).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265-693/2015.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236-648/2020.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 19 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-719/2020.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243-697/2020.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111-677/2016.
14. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-362-932/2019).
15. Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2019 m. rugpjūčio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-1117/2020.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2011.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-444/2011.
18. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1N-61/2014.
19. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 3 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-222/2017.
20. 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Sipavičius prieš Lietuvą, peticijos Nr. 49093/99.
21. [EŽTT], Nr. 49093/99, [2002-02-21].
22. 2017 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai; 2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. 81-3312).
23. Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos BPK 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m.

birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Konstitucijai, 2013.

Kiti šaltiniai:

1. Baudžiamasis persekiojimas, (2020). Prieiga per internetą: <https://www.prokuraturos.lt/lt/veiklos-sritys/baudziamasis-persekiojimas/53> [žiūrėta 2020 m. lapkričio 26 d.].
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuleteniuose publikuotos bylos. Teismų praktika, 2009, Nr. 31. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=32&sid=17>.
3. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf> >.
4. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf> >.
5. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921.pdf >.
6. Formalne wymogi akyu oskarzenia. [Prieigą per internetą: <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/sledztwo-i-dochodzenie/235171,Formalne-wymogi-aktu-oskarzenia.html>]. [interaktyvus, žiūrėta 2021-04-15].
7. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieigą per internetą: <https://www.vle.lt> [interaktyvus, žiūrėta 2021-01-15].

SANTRAUKA

Kaltinamasis aktas ir jo reikšmė baudžiamajame procese

Justyna Kučynska

Magistro darbe, vadovaujantis Lietuvos Respublikos BPK, Generalinio prokuroro rekomendacijomis, teismų praktika ir kitais šaltiniais yra analizuojamas kaltinamasis aktas, kaip baudžiamajame procese reikšmingas dokumentas, kurio surašymu baigiamas ikiteisminis tyrimas. Jame aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, tą veiką kvalifikuojantis baudžiamasis įstatymas ir asmuo, kaltinamas padaręs tą veiką. Minėtas dokumentas turi svarbią reikšmę, o šie duomenys suteikia galimybes kaltinamajam tinkamai pasiruošti gynybai bylos nagrinėjimo teisme metu.

Taip pat darbe paminėtas baudžiamojo proceso užbaigimas pagreitinto proceso tvarka bei bylos perdavimas su pareiškimu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu. Darbe siekiama išanalizuoti kaltinamojo akto turiniui keliamus reikalavimus, kurie lemia nagrinėjamos bylos teisme kryptį ir ribas. Be to, analizuojama kada kaltinimas gali būti keičiamas pakeičiant teisinį veikos vertinimą (kvalifikavimą) bei inkriminuojamos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes iš esmės skirtingomis. Paminėta, kad Kaltinimo institutas sudaro galimybę pataisyti kaltinimą ir faktines aplinkybes teisme negrąžinant kaltinamojo akto prokurorui ir tai yra veiksminga bylos nagrinėjimo greitumo ir operatyvumo atžvilgiu. Generalinės prokuratūros pateiktų ataskaitų analizė leidžia padaryti išvadas, kuriuose pastebėtina baudžiamųjų bylų perdavimas teismui su kaltinamuoju aktu mažėjimo tendencija. Taip pat pastebėtina, kad vis daugiau bylų yra užbaigiama pagreitinto proceso tvarka bei surašius baudžiamąjį įsakymą. Aiškiai matoma gerėjimo tendencija dėl teismo grąžintų prokurorams baudžiamųjų bylų dėl to, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnio reikalavimų, skaičius.

SUMMARY

Indictment and its Significance in Criminal Procedure

Justyna Kučynska

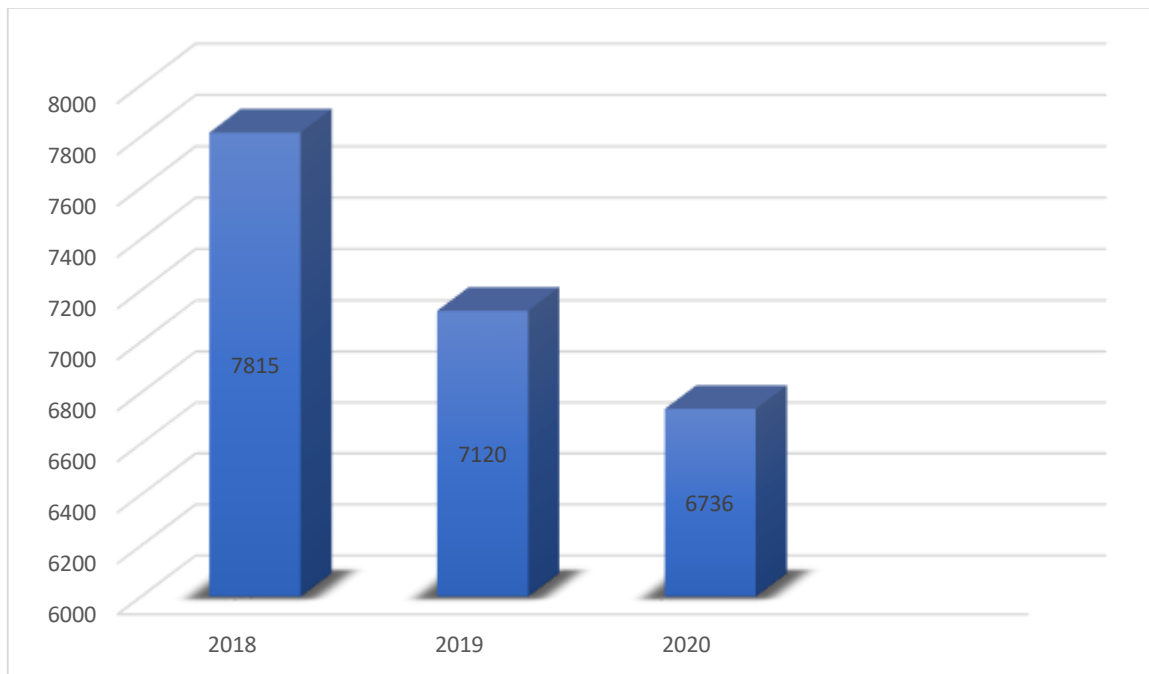
The master's thesis, in accordance with the recommendations of the CCP of the Republic of Lithuania, the Prosecutor General, case law and other sources, analyzes the indictment as a significant document in criminal proceedings, the census of which concludes the pre-trial investigation. It describes the criminal offense, the data on which the charge is based, the criminal law qualifying the offense and the person charged with committing the offense. This document is important, and this data enables the accused to properly prepare his defense during the trial.

The paper also mentions the termination of the criminal proceedings under the expedited procedure and the transfer of the case with a statement terminating the proceedings by a court criminal order. The aim of the work is to analyze the requirements for the content of the indictment, which determine the direction and limits of the case in court. In addition, it is analyzed when the charge can be changed by changing the legal assessment (qualification) of the offense and the factual circumstances of the accused criminal offense by fundamentally different ones. It has been mentioned that the Institute of Prosecution makes it possible to rectify the charge and the facts in court without returning the indictment to the prosecutor, and this is effective in terms of the speed and efficiency of the proceedings. The analysis of the reports submitted by the Prosecutor General's Office allows us to draw conclusions that show a declining trend in the transfer of criminal cases to court with an indictment. It should also be noted that an increasing number of cases are closed under an expedited procedure and with a criminal order. There is a clear trend of improvement in the number of criminal cases returned to prosecutors by the court due to the fact that the accused act does not meet the requirements of Article 219 of the CCP.

PRIEDAI

PRIEDAS Nr. 1

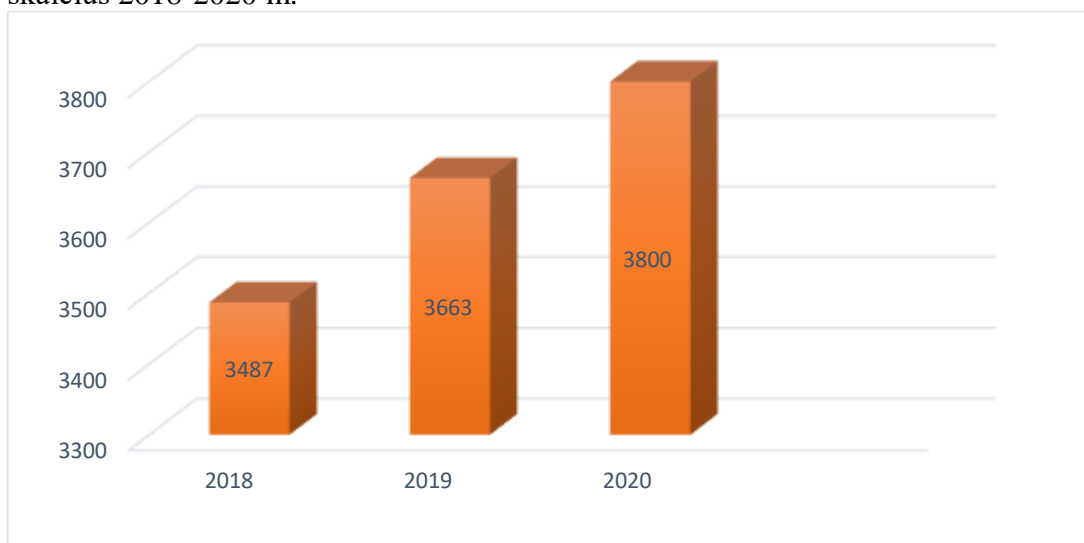
Baudžiamųjų bylų kartu su kaltinamuoju aktu perduota teismui per 2018-2020 m.¹

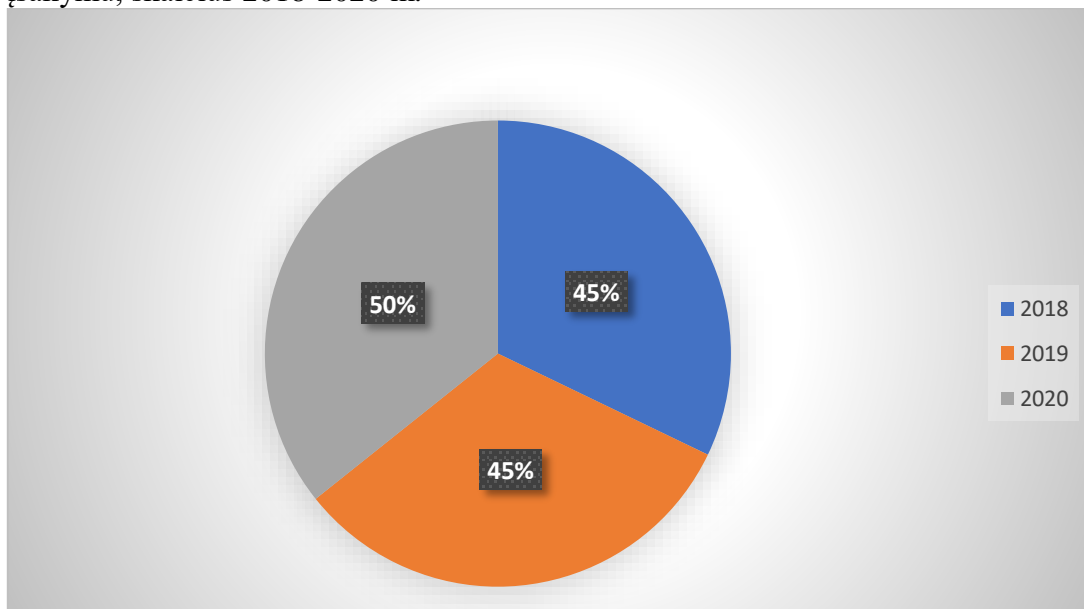
¹Sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921.pdf >.

PRIEDAS Nr. 2

Baudžiamųjų bylų perduota su pareiškimu užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka, skaičius 2018-2020 m.²

Baudžiamųjų bylų perduota su pareiškimu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, skaičius 2018-2020 m.³

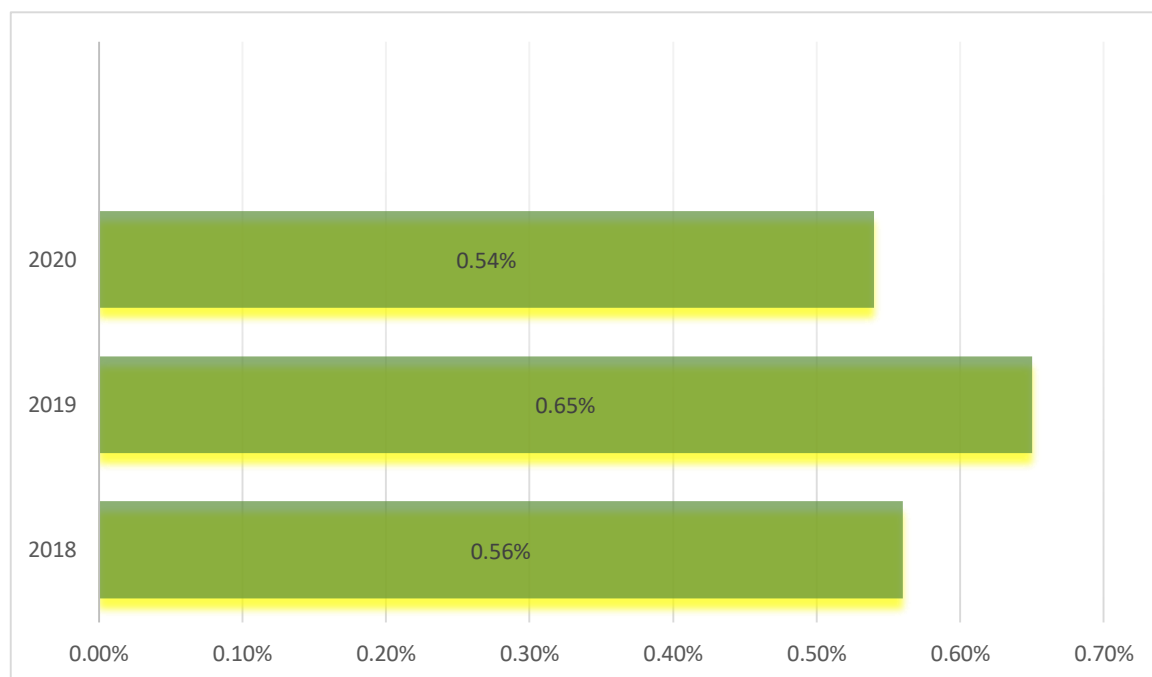

² Sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921.pdf >.

³ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921.pdf >.

PRIEDAS Nr. 3

Teismo gražintų prokurorams baudžiamųjų bylų dėl to, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnio reikalavimų, skaičius 2018-2020 m.⁴

⁴ Sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf> >. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metų ataskaita. [žiūrėta 2021-03-02]. Prieiga per internetą: < https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921.pdf >.

PRIEDAS Nr. 4

Kaltinamojo akto formos taikomos Vokietijoje, pavyzdys.

Aufbau Anklageschrift

Staatsanwaltschaft Saarbrücken

Saarbrücken, den...

Aktenzeichen (z.B. 33 Js 1223/05)

H a f t bzw.

Unterbringung

*(falls Angeschuldigter aktuell
in Untersuchungshaft oder
einstweiliger Unterbringung)*

A n k l a g e s c h r i f t

in der Strafsache

gegen

Vorname, Familienname,

Geburtstag, Geburtsort, Geburtsname, Beruf,
Familienstand, Staatsangehörigkeit,
Anschrift (Straße, Ort)
(vgl. RiStBV Nr. 110 II a)

bei Minderjährigen:

- **gesetzlicher Vertreter:** Name und
Anschrift *(vgl. RiStBV Nr. 110 II
a)*

- **in dieser Sache in Untersuchungshaft (bzw. einstweilig untergebracht) seit dem...aufgrund Untersuchungs-Haftbefehls (bzw. Unterbringungsbefehls) des Amtsgerichts ...vom ...,Aktenzeichen ..., in der JVA (bzw. psychiatrischen Krankenhaus) ...***(vgl. RiStBV Nr. 110 IV)*

- **Ablauf der Frist**
nach § 121 Abs. 1 StPO: ...
nach § 122 Abs. 4 StPO: ...
(vgl. RiStBV Nr. 110 IV)

- **derzeit in anderer Sache in Untersuchungshaft oder Strafhalt (bzw.einstweiliger Unterbringung) in der Justizvollzugsanstalt (bzw. psychiatrischen Klinik) ...**

Verteidiger: Name und Anschrift –

(vgl. RiStBV Nr. 110 II b)

Die Staatsanwaltschaft legt aufgrund ihrer Ermittlungen dem Angeschuldigten folgenden Sachverhalt zur Last:

es folgt der konkrete Anklagesatz (vgl. § 200 I 1 StPO ; RiStBV Nr.110 II c)

- Beschreibung der Tat als Lebenssachverhalt:
- Die Erfüllung aller objektiven und subjektiven Tatbestandsmerkmale muss im Sachverhalt dargestellt sein, auch derjenigen des AT.
Merke: So knapp wie möglich, so ausführlich wie nötig.

Bei Jugendlichen der Zusatz:

Dabei besaß er die gemäß § 3 JGG erforderliche Reife, das Unrecht der Tat einzusehen und nach dieser Einsicht zu handeln

Bei Verkehrsdelikten gffls. der Zusatz:

Durch diese Tat hat sich der Angeschuldigte als ungeeignet zum Führen von Kraftfahrzeugen erwiesen.

- Hinweis auf Strafantrag bei Antragsdelikten, z. B.:
Strafantrag wurde form- und fristgerecht gestellt. (vgl. RiStBV Nr. 110 II d)
- Falls bei Antragsdelikten kein Strafantrag vorliegt, Erklärung des besonderen öffentlichen Interesses an der Strafverfolgung, z.B.:

Die Staatsanwaltschaft hält wegen des besonderen öffentlichen Interesses an der Strafverfolgung ein Einschreiten von Amts wegen für geboten.

(vgl. RiStBV Nr. 110 II d)

- Hinweis auf Strafantrag bei Antragsdelikten, z. B.:
Strafantrag wurde form- und fristgerecht gestellt. (vgl. RiStBV Nr. 110 II d)
- Falls bei Antragsdelikten kein Strafantrag vorliegt, Erklärung des besonderen öffentlichen Interesses an der Strafverfolgung, z.B.:

Die Staatsanwaltschaft hält wegen des besonderen öffentlichen Interesses an der Strafverfolgung ein Einschreiten von Amts wegen für geboten.

(vgl. RiStBV Nr. 110 II d)

es folgt der "abstrakte Anklagesatz":

Der Angeschuldigte wird daher beschuldigt, ...

bei Jugendlichen: **als strafrechtlich verantwortlicher Jugendlicher ...**

bei Heranwachsenden: **als Heranwachsender**

Anzahl der rechtlich selbständigen Handlungen i.S. von § 53 StGB je Täter (z. B. der A durch drei, der B durch vier rechtlich selbständige Handlungen)

Gesetzliche Merkmale der Straftat, d.h. der Gesetzestext der verletzten Strafvorschriften, auch schlagwortartig die Vorschriften des AT des StGB wie §§ 22, 25 Abs. 1 und 2, 26, 27 StGB sowie Angabe von Tateinheit oder Tatmehrheit

strafbar als

Benennung der Strafvorschriften nach gesetzlicher Überschrift der Tatbestände, auch Versuch, ggf. Benennung der jeweiligen Schuldform Vorsatz oder Fahrlässigkeit,

gemäß

anzuwendende Strafvorschriften (Paraphenkette):

Reihenfolge der Strafvorschriften:

- a) Vorschriften des BT von klein nach großb)
- Vorschriften des AT von klein nach groß
- c) Vorschriften aus anderen Gesetzen (z.B. JGG, StVG, BtmG, WaffG)

- Hinweise auf Verfolgungsbeschränkungen gemäß § 154 a StPO
Beispiel: Bzgl. der Freiheitsberaubung wird die Verfolgung gemäß § 154 a Abs. 1 S. 1 Nr. 1 StPO auf den Zeitraum von 13.00 Uhr bis 17.40Uhr beschränkt.
(vgl. RiStBV Nr. 110 II e)
- Hinweise auf Einziehung und Verfall
Beispiel: Gemäß § 74 StGB kommt die Einziehung der Tatwaffe, einer Pistole Walther P1, in Betracht.
oder:
Gemäß § 73a StGB kommt der Verfall eines Wertersatzes in Höhe von 12544Euro in Betracht.

Wesentliches Ergebnis der Ermittlungen

(bei Strafrichter nicht zwingend, vgl. § 200 II StPO, RiStBV Nr. 112 RiStBV)

- Falls der Angeschuldigte in dieser Sache in Untersuchungshaft saß oder einstweilig

untergebracht war, aber nunmehr auf freiem Fuß ist, so sind Ort und Dauer der Haft zu vermerken (*RiStBV Nr. 110 IV*).

- Weitere (fakultative) nützlich Hinweise, insbesondere für den Sitzungsvertreter:
- in Verkehrssachen:
 - Führerschein beschlagnahmt / sichergestellt am...
 - Fahrerlaubnis vorläufig entzogen aufgrund Beschlusses des AG... vom... Aktenzeichen ...–
 - Tat im Zustand verminderter Schuldfähigkeit (bei § 21 StGB)
 - sonstige in Betracht kommende Nebenfolgen (§§ 45 – 45 b StGB) und (jenach Verlauf der Hauptverhandlung) Maßnahmen der Besserung und Sicherung (§§ 61 ff. StGB)

Angabe des Gerichts, vor dem die Hauptverhandlung stattfinden soll und ggf. des Spruchkörpers, den die Staatsanwaltschaft als zuständig ansieht.

Beispiel: Zur Aburteilung ist nach §§ 7 – 13 StPO, §§ 24 Abs. 1, 25 Nr. 2 GVG das Amtsgericht Saarbrücken – Strafrichter - zuständig.

oder:

Zur Aburteilung ist nach §§ 7 - 13 StPO, §§ 24 Abs. 1, 74 c Abs. 1 Nr. 2 GVG das Landgericht – Wirtschaftsstrafkammer – Saarbrücken zuständig.)
(vgl. *RiStBV Nr. 110 III*)

Ich erhebe die öffentliche Klage und beantrage,

- 1. das Hauptverfahren zu eröffnen**
(vgl. § 200 I 2 StPO, *RiStBV Nr. 110 III*)

Weitere mögliche Anträge:

- 2. das Verfahren mit dem Verfahren ...(Az.) zu verbinden**
(vgl. §§ 2-4 StPO)
- 3. dem Angeschuldigten einen Pflichtverteidiger zu bestellen**
(vgl. §§ 140, 141 StPO, 68 JGG)
- 4. die Nebenklage zuzulassen**
(vgl. § 396 StPO)

5. **die Fortdauer der Untersuchungshaft anzuordnen, da die Haftgründe fortbestehen**
(vgl. § 207 Abs. 4 StPO, RiStBV Nr. 110 IV 2)

oder

Haftbefehl gemäß dem in der Anklageschrift zur Last gelegten Sachverhalt zu erlassen und dem Angeschuldigten zu eröffnen.

(vgl. § 125 II 1 StPO)

6. **dem Nebenkläger auf seinen Antrag einen Rechtsanwalt als Beistand zu bestellen**
(vgl. § 397 a StPO)
7. **dem Angeschuldigten vorläufig die Fahrerlaubnis gemäß § 111 a StPO gemäß anliegendem Entwurf bzw. wegen des in der Anklageschrift zur Last gelegten Sachverhalts zu entziehen.**

Beweismittel:

- I. **(ggf. geständige / teilgeständige) Einlassung des/der Angeschuldigten**
- II. **Zeugen**
1. Name , Anschrift
2. Name, Anschrift
- III. **III Sachverständige**
1. Name, Anschrift
2. Name,
Anschrift 3.
...
- IV. **Urkunden**
1. Auszug aus dem Bundeszentralregister
2. Strafantrag
3. Blutalkoholgutachten
4. ...
- V. **Sonstige Beweismittel**
Beispiel: Lichtbilder, Skizzen, Asservate, Beiakten, Diagrammscheiben(vgl. RiStBV Nr. 110 II f, 111)

(Name) Staatsanwalt

Hinweis: Die in Klammern angeführten Vorschriften der RiStBV, StPO, StGB etc. und Hinweise dienen nur der Erläuterung und sind in der Anklageschrift nicht anzuführen! Alle Ausführungen in Fettdruck sind (soweit sie in Betracht kommen) möglichst im Wortlaut in die Anklageschrift zu übernehmen.

PRIEDAS Nr. 5

Kaltinamojo akto formos taikomos Lenkijoje, pavyzdys.

.....
.....
(pełna nazwa jednostki Policji i jej siedziba)
RSD

--	--	--	--	--	--	--	--

.....
(miejscowość)

**AKT
OSKARŻENIA**
przeciwko

1. oskarżonemu o przestępstwo z art.
(imię i nazwisko oskarżonego)

Na podstawie wyników prowadzonego dochodzenia, zgodnie z art. 332 § 1 i 3 k.p.k.
oskarżam

1. imię, nazwisko, nazwisko rodowe

imiona rodziców i nazwisko rodowe matki

Data urodzenia

--	--	--	--	--	--	--	--

 miejsce urodzenia

d d m m r r r r

miejsce zameldowania na pobyt stały

miejsce zamieszkania (dłuższego pobytu)

obywatelstwo

obywatelstwo innego państwa
(podać jakiego, oraz dokładne dane osobowe jakimi się posługuje)

wykształcenie

zawód wyuczony

miejsce nauki, pracy lub źródło utrzymania jeżeli podejrzany(a) nie pracuje

.....

uposażenie lub zarobki miesięczne brutto wraz z dodatkiem i premią – rodzaj przedsiębiorstwa oraz obrót i dochód
miesięczny – wysokość emerytury lub renty*

.....

stan cywilny
(podać także ewentualną różnicę między stanem cywilnym a sytuacją faktyczną)

liczba osób pozostających na utrzymaniu i kim są te osoby dla podejrzanego(ej)

.....

poprzednia karalności dane, co do odbycia kary.....
.....
zastosowanie środka zapobiegawczego lub zabezpieczenia majątkowego.....
..... karta nr

o to, że:

(określenie zarzuczonego czynu powinno zawierać wskazanie czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody, wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 Kodeksu karnego albo art. 37 § 1 Kodeksu karnego skarbowego)

I.

.....
.....

to jest o przestępstwo określone w art.

.....
.....

II.

.....
.....

to jest o przestępstwo określone w art.

.....
.....

III.

.....
.....

to jest o przestępstwo określone w art.

.....
.....

Na podstawie art. 24 § 1, 31, 32* k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd

Lista osób podlegających wezwaniu na rozprawę:

I. Oskarżeni:

1.

z obrońcą

pełnomocnictwo karta nr

II. Świadkowie:

1. dane w aktach
sprawy karta nr
(imię i nazwisko)

2. dane w aktach
sprawy karta nr
(imię i nazwisko)

3. dane w aktach
sprawy karta nr
(imię i nazwisko)

III. Biegli:

1. dane
w aktach sprawy karta nr
(imię, nazwisko, specjalność)

2. dane
w aktach sprawy karta nr
(imię, nazwisko, specjalność)

Wykaz innych dowodów do odczytania:

1.
..... karta nr

2.
..... karta nr

3.
..... karta nr

Dowody rzeczowe i miejsce ich przechowywania:

1.....
2.....

..... Ds.

..... Prokurator Prokuratury
(imię i nazwisko prokuratora)

w po zapoznaniu się w dniu d...d m... r... z... z...

z aktami sprawy
(numer sprawy w jednostce Policji)

na podstawie art. 331 § 1 k.p.k. **zatwierdza** powyższy akt oskarżenia

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

.....
(pieczęć i podpis prokuratora)

Uwaga: do aktu oskarżenia dołącza się, do wiadomości sądu, listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów, a także adresy osób, których wezwania oskarżyciel żąda (art. 333 § 3 k.p.k.) oraz załącznik adresowy do akt sprawy (art. 334 § 2 pkt 1 k.p.k.).

PRIEDAS Nr. 6

Kaltinamojo akto formos taikomos Lietuvoje, pavyzdys.

**KAUNO APYGARDOS PROKURATŪROS KAUNO
APYLINKĖS PROKURATŪROS 1-ASIS SKYRIUS**

(teismo pavadinimas, adresas)

KALTINAMASIS AKTAS

Data	
Surašymo vieta	
Baudžiamosios bylos Nr.	

(įtariamojo **vardas, pavardė**, gimimo data, asmens kodas, pilietybė, šeiminių padėtis, profesija, darbovietė, duomenys

apie ankstesnę teistumą, deklaruota ir faktinė gyvenamoji vieta arba **juridinio asmens pavadinimas**, įmonės kodas,

buveinės adresas ir jo atstovo duomenys)

kaltinamas tuo, kad

(nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdas, padariniai

ir kitos svarbios aplinkybės, atitinkančios pranešimo apie įtarimą turinį;

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnis (jo dalis, punktas), numatantis atsakomybę už padarytą veiką)

Įtariamojo pozicija dėl įtarimo

(sutinka ar nesutinka su įteiktu pranešimu apie įtarimą (jeigu nesutinka, būtina atskleisti (nurodyti) įtariamojo parodymų,

kuriais jis grindžia savo poziciją, turinį)

Įtariamojo atsakomybę sunkinančios, lengvinančios aplinkybės

(Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 59, 60 straipsniuose nurodytos aplinkybės arba patvirtinimas, kad tokių nenustatyta)

(nusikalstamos veikos pavadinimas)

Duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas:

(įtariamojo apklausos metu gauti duomenys, kitais proceso veiksmais ir procesinėmis prievartos priemonėmis gauti duomenys,
nurodomi bylos lapai, kuriuose šie duomenys užfiksuoti)

Įtariamojo gynėjai:

(advokato vardas, pavardė, advokato kontoros adresas, orderio data ir orderio numeris, bylos lapai)

Įtariamąjį _____ charakterizuojantys duomenys:

(vardas, pavardė)

Administraciniai teisės pažeidimai _____
(kada baustas ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnis, bylos lapai)

Psichiatrinis gydymas, įskaita _____
(kur ir kada gydėsi, diagnozė, bylos lapai)

Priklausomybės ligų gydymas, įskaita _____
(kur ir kada gydėsi, diagnozė, bylos lapas)

Kardomosios priemonės

(asmens sulaikymo data ir trukmė; kardomosios priemonės rūšis, paskyrimo ir pratęsimo data; ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ir teismas, paskyręs ir pratęsęs kardomąją priemonę; kardomosios priemonės terminas; bylos lapai)

Duomenys apie laikiną nuosavybės teisių apribojimą:

(nutarimo ir nutarties data, kokiam turtui ir kuriam laikui taikomas apribojimas, bylos lapai)

Proceso išlaidos:

(kokios proceso išlaidos, proceso išlaidų dydis, bylos lapai)

Duomenys apie nukentėjusįjį:

(vardas, pavardė, gimimo metai)

Duomenys apie civilinį ieškinį:

(kas pateikė ir ieškinio dydis, bylos lapai)

Daiktai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti:

(išvardijami daiktai ir nurodoma jų saugojimo vieta, bylos lapai)

Kiti baudžiamosios bylos duomenys:

(prokuroro nuožiūra nurodyti kiti svarbūs duomenys, bylos lapai)

Prokuroro pozicija dėl galimybės teisme atlikti sutrumpintą įrodymų tyrimą

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 224 – 227 straipsniais, ši baudžiamoji byla teisinga

(pareigos)

(parašas)

(vardas ir pavardė)